

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою: «Роль митної системи держави у забезпеченні
національних інтересів України»

Виконав:

студент групи ПУ24-1м

Спеціальність 281 «Публічне управління
та адміністрування»

Головко Д.О.

Керівник:

к. держ. упр. Разумей М.М.

Рецензент:

начальник управління

по роботі з персоналом

Південно-Східної митниці,

к. держ. упр. Ярова І.В.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет / ННІ управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного управління
та митного адміністрування

_____ / Антонова О. В. /
« ____ » _____ 20 ____ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
здобувачу вищої освіти**

Головка Данила Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Роль митної системи держави у забезпеченні національних інтересів України

керівник роботи Разумей Максим Миколайович, к. держ. упр.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по УМСФ від «24» листопада 2025 року № 977 кс

2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру 30.12.2025 р. – 06.01.2026 р.

3. Вихідні дані до роботи Конституція України, Митний кодекс України, Закон України «Про державну службу», міжнародні митні документи, інформаційні ресурси офіційних сайтів Державної митної служби України та Всесвітньої митної організації, Концепції, стратегії та дорожні карти з реформування державного управління, внутрішні регламенти митних органів (положення про митні органи, посадові інструкції працівників), фактичні та статистичні дані щодо результатів діяльності митних органів.

4. Зміст роботи (перелік питань для розробки) Поняття та сутність митної системи держави у науковій літературі. Характеристика основних функцій митної служби та її роль в державі. Національні інтереси в митній сфері України. Аналіз нормативно-правових основ діяльності митних органів та характеристика їх зміни в умовах війни. Оцінка діяльності митних органів України та обсягів митних платежів. Оцінка ролі митної системи України. Характеристика

ключових проблем митної системи України в контексті євроінтеграційних процесів. Шляхи модернізації митної системи України в умовах імплементації цифрових технологій. Формування комплексної стратегії вдосконалення роботи митних органів України.

5. Перелік графічного матеріалу таблиці, діаграми, схеми, рис., що ілюструють ключові аспекти дослідження

6. Дата видачі завдання 13.07.2025 – 19.07.2025

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення теми кваліфікаційної роботи	23.01.25-01.02.2025	
2	Складання змісту роботи, оформлення та затвердження завдання	13.07.25-19.07.2025	
3	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів	до 10.11.2025	
4	Збір та обробка статистичних і звітних даних	до 10.11.2025	
5	Проведення розрахунків та аналізу	до 10.11.2025	
6	Написання вступу	до 10.11.2025	
7	Написання розділу 1	до 10.11.2025	
8	Написання розділу 2	до 10.11.2025	
9	Написання розділу 3	до 12.12.2025	
10	Підготовка висновків	до 20.12.2025	
11	Оформлення роботи	до 30.12.2025	
12	Подання на кафедру електронного варіанту роботи для перевірки на плагіат	до 30.12.2025	
13	Підготовка тексту доповіді і демонстраційного матеріалу	до 16.01.2026	
14	Подання на кафедру кваліфікаційної роботи	до 06.01.2026	

Здобувач освіти

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Головка Д. О. Роль митної системи держави у забезпеченні національних інтересів України.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2026.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження ролі митної системи України у забезпеченні національних інтересів держави, аналіз особливостей її функціонування в умовах воєнного стану та обґрунтування напрямів удосконалення з урахуванням євроінтеграційних процесів і впровадження цифрових технологій.

У роботі розкрито сутність митної системи держави та її місце в системі публічного управління. Охарактеризовано основні функції митної служби та визначено її значення у реалізації економічних, фіскальних, безпекових і зовнішньополітичних інтересів України. Досліджено зміст національних інтересів у митній сфері та їх взаємозв'язок із завданнями державної митної політики.

Проаналізовано нормативно-правові засади діяльності митних органів України та особливості їх трансформації в умовах воєнного стану. Здійснено оцінку діяльності митної системи України, зокрема динаміки митних надходжень до державного бюджету та ролі митних органів у забезпеченні економічної стабільності держави. Визначено ключові проблеми функціонування митної системи в умовах євроінтеграції та воєнних викликів.

Обґрунтовано напрями модернізації митної системи України з урахуванням імплементації цифрових технологій, розвитку електронних сервісів, автоматизації процедур митного контролю та гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Запропоновано комплексну стратегію вдосконалення діяльності митних органів, спрямовану на підвищення ефективності управління, прозорості, безпеки та спроможності митної системи забезпечувати національні інтереси держави.

Ключові слова: митна система, національні інтереси, митна політика, митні органи, воєнний стан, євроінтеграція, цифровізація, державне управління, митні платежі.

SUMMARY

Golovko D. O. The role of the state customs system in safeguarding Ukraine's national interests.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 281 “Public Management and Administration”. – University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The purpose of the thesis is to study the role of Ukraine's customs system in ensuring the national interests of the state, analyze the peculiarities of its functioning in conditions of martial law, and justify areas for improvement, taking into account European integration processes and the introduction of digital technologies.

The thesis reveals the essence of the state's customs system and its place in the public administration system. It characterizes the main functions of the customs service and determines its importance in the implementation of Ukraine's economic, fiscal, security, and foreign policy interests. It examines the content of national interests in the customs sphere and their interconnection with the tasks of state customs policy.

The regulatory and legal basis for the activities of Ukraine's customs authorities and the peculiarities of their transformation in the conditions of martial law are analyzed. An assessment of the activities of Ukraine's customs system is carried out, in particular, the dynamics of customs revenues to the state budget and the role of customs authorities in ensuring the economic stability of the state. The key problems of the functioning of the customs system in the context of European integration and military challenges are identified.

The directions for modernizing Ukraine's customs system are substantiated, taking into account the implementation of digital technologies, the development of electronic services, the automation of customs control procedures, and the harmonization of national legislation with European Union law. A comprehensive strategy for improving the activities of customs authorities is proposed, aimed at increasing the efficiency of management, transparency, security, and the ability of the customs system to ensure the national interests of the state.

Keywords: customs system, national interests, customs policy, customs authorities, martial law, European integration, digitalization, public administration, customs payments.

Список публікацій здобувача

1. Головка Д. О. Вплив євроінтеграційних процесів на функціонування митних органів України. *Економіко-правові, управлінсько-технологічні та соціально-психологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (14 листопада 2025 р.). Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2025. У 2-х т. Том 1. С. 224–226. URL: https://drive.google.com/file/d/1yHiYehch_8Plp7_ryzsqnFcezDr60pds/view.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ	10
1.1. Поняття та сутність митної системи держави у науковій літературі	10
1.2. Характеристика основних функцій митної служби та її роль в державі	19
1.3. Національні інтереси в митній сфері України	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	32
2.1. Аналіз нормативно-правових основ діяльності митних органів та характеристика їх зміни в умовах війни	32
2.2. Оцінка діяльності митних органів України та обсягів митних платежів	38
2.3. Оцінка ролі митної системи України	46
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В НАПРЯМКУ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС ТА ВИКОРИСТАННІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	53
3.1. Характеристика ключових проблем митної системи України в контексті євроінтеграційних процесів	53
3.2. Шляхи модернізації митної системи України в умовах імплементації цифрових технологій	59
3.3. Формування комплексної стратегії вдосконалення роботи митних органів України	62
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Митна система є ключовим елементом економічної безпеки держави, оскільки саме вона забезпечує регулювання зовнішньоекономічної діяльності, захист внутрішнього ринку, наповнення бюджету та реалізацію національних інтересів у сфері міжнародної торгівлі. В умовах глобалізації та поглиблення інтеграційних процесів роль митних органів істотно зростає, адже ефективність митної політики безпосередньо впливає на конкурентоспроможність економіки, інвестиційну привабливість країни та її міжнародне співробітництво.

Особливої актуальності дослідження набуває для України у зв'язку з повномасштабною військовою агресією російської федерації. Воєнний стан спричинив суттєві трансформації механізмів функціонування митної системи: змінилися пріоритети державної політики, оновлено нормативно-правові засади, запроваджено низку спрощень для гуманітарних вантажів та товарів оборонного призначення. При цьому важливим завданням залишається забезпечення стабільних надходжень до державного бюджету, протидія контрабанді та збереження економічної стійкості держави. Таким чином, оцінка ролі митної системи в умовах воєнного стану, визначення її проблем та напрямів модернізації є вкрай актуальними та науково значущими.

У процесі дослідження були опрацьовані праці українських і зарубіжних науковців у сфері митної справи, державної безпеки, економічної інтеграції та цифровізації, серед яких: Золотніков О. С., Ільченко О. В., Дорофєєва Л. М., Козюбра М. І., Козюк В. та інші. Попри значний науковий доробок, питання ефективного функціонування митної системи України в умовах війни, її адаптації до вимог ЄС та цифрової трансформації потребують подальшого комплексного аналізу.

Метою роботи є дослідження ролі митної системи України у забезпеченні національних інтересів держави, аналіз її функціонування в умовах воєнного

стану та обґрунтування напрямів удосконалення в контексті євроінтеграції та впровадження цифрових технологій.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання:

- розкрити сутність, структуру та функції митної системи держави;
- визначити роль митних органів у реалізації національних інтересів України;
- проаналізувати нормативно-правові засади діяльності митних органів та їх трансформацію під впливом війни;
- оцінити діяльність митних органів України та обсяги митних надходжень у воєнний період;
- визначити ключові проблеми функціонування митної системи в умовах інтеграції до ЄС;
- обґрунтувати шляхи модернізації та цифровізації митної системи України;
- сформулювати комплексну стратегію вдосконалення роботи митних органів.

Об’єктом дослідження є митна система України як складова державної економічної та безпекової політики.

Предметом дослідження є роль митної системи держави у забезпеченні національних інтересів України.

Методи дослідження. У роботі використано методи аналізу та синтезу, порівняння, системного підходу, економіко-статистичний аналіз, логічне узагальнення, графічний метод та метод ретроспективного огляду. Теоретичною основою стали наукові публікації, міжнародні та національні нормативні акти, статистичні дані Державної митної служби України, Міністерства фінансів України, матеріали міжнародних організацій та аналітичних центрів.

Інформаційна база дослідження включає праці вітчизняних і зарубіжних авторів, законодавство України та ЄС у сфері митної справи, офіційну статистику митних органів України, матеріали профільних міжнародних організацій, аналітичні дослідження та відкриті інтернет-ресурси.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення організації роботи митних органів України, формування державної митної політики, оптимізації процедур контролю та реалізації стратегічних напрямів модернізації митної системи.

Апробацію матеріалів дипломної роботи забезпечено шляхом участі у міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові, управлінсько-технологічні та соціально-психологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд» (м. Дніпро, 14 листопада 2025 року). Копію тез доповіді здобувача наведено у додатку А.

Структура та обсяг дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (дев'яти підрозділів) та висновків, що становить 65 сторінок. Список використаних джерел містить 57 найменувань, у тому числі 2 іноземною мовою. У роботі вміщено 12 рисунків та 11 таблиць. Положення основного тексту роботи доповнює матеріал, викладений у 6 додатках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МИТНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

1.1 Поняття та сутність митної системи держави у науковій літературі

Одним із ключових принципів оновлення національної митної системи є науково обґрунтований підхід до реалізації цього процесу, що потребує визначення чіткої концептуальної основи, яка забезпечить всебічне бачення реформ, логічність їх упровадження та сприятиме досягненню максимально ефективних результатів модернізації митної сфери. Найповніше такі завдання можуть бути реалізовані через застосування системного підходу, що нині є загальновідомим і широко використовується як у теоретичних, так і прикладних дослідженнях. Сутність системного підходу полягає у формуванні цілісної структури досліджуваного об'єкта з урахуванням його ключових складових та моделюванні механізму їхньої взаємодії й взаємозв'язків для досягнення часткових і комплексних цілей.

Термін «митна система» сьогодні активно використовується як у науковій, так і в практичній площині, описуючи митну сферу як багатокomпонентне утворення, що поєднує різноманітні елементи, необхідні для виконання її основних функцій. Результати спеціальних досліджень, які демонструють наявність значних проблем у різних сегментах національної митної системи, підтверджують потребу застосування системного підходу до її вивчення та реформування, що дасть змогу врахувати всі ключові напрямки, де існують суттєві недоліки, а також розробити цільові заходи щодо удосконалення кожного з них. Такий підхід дозволить провести комплексну модернізацію та вивести митну систему країни зі стану застою на якісно новий рівень розвитку.

В табл. 1.1. пропонується навести характеристику сутності митної системи в науковій літературі.

Характеристика сутності поняття «митна система» в науковій літературі

Автор	Сутність
Гуцул І. А. [1]	Інструмент реалізації митної політики, що забезпечує регулювання зовнішньоекономічної діяльності, контроль за переміщенням товарів та захист економічних інтересів держави відповідно до міжнародних норм.
Мельник О. Г., Тодошук А. В., Адамів М. Є. [2]	Структурований комплекс органів, процедур і механізмів, що функціонує відповідно до стандартів країни
Петрова І. [3]	Інтегрована частина митного простору, що функціонує на основі уніфікованих правил, спільних стандартів контролю та взаємодії між митними службами
Іванов С. [4]	Інституційний механізм державної митної політики, сформований на принципах законності, прозорості, ефективності та спрямований на забезпечення економічної безпеки та регуляторної функції держави.
Кузев І. О., Уманська А. О., Кострецов А. О. [5]	Сукупність процедур, правил і технологій митного оформлення, що забезпечують порядок переміщення товарів та оптимізацію митних операцій.
Крупка М. І. [6]	Багатофункціональна структура, що включає організаційні, правові, економічні та контролюючі елементи, спрямовані на охорону економічних інтересів держави та сприяння міжнародній торгівлі.
Мережко Н. В., Пашко П. В., Рожественський О. В. [7]	Комплекс інституцій, норм і процедур, що забезпечує реалізацію митної справи, контроль, оподаткування та інтеграцію країни у світовий економічний простір.

Джерело: [1-7]

Отже, в усіх розглянутих працях митна система постає як багатовимірне та структурно складне утворення, що поєднує органи державної влади, правові засади, організаційні механізми, процедури та технології митного контролю й оформлення. Незалежно від фокусу конкретного автора, простежується спільна позиція щодо ключових функцій митної системи – регулювання зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення економічної безпеки, гармонізація із міжнародними та європейськими стандартами, а також ефективна організація митних процедур.

Таким чином, узагальнений аналіз цих джерел дозволяє зробити висновок, що митна система розглядається як комплексна інституційна структура, яка повинна діяти відповідно до міжнародних зобов'язань, забезпечувати економічну безпеку, здійснювати контроль та регулювання, а також підтримувати розвиток

міжнародної торгівлі. Усі автори підкреслюють важливість приведення української митної системи до стандартів ЄС, удосконалення процедур і зміцнення організаційно-правових засад для забезпечення її ефективності та результативності в сучасних умовах.

У межах реформування митної галузі України доцільно вибудувати національну митну систему та здійснити її структурну декомпозицію відповідно до топологічно-змістового критерію, що передбачає визначення ключових підсистем. Важливо застосовувати саме динамічний підхід, який, на відміну від статичного, дає змогу не лише окреслити склад системи, а й простежити взаємодію її елементів, їхні зміни, трансформації та розвиток. Аналіз митної системи України з позиції динамічного підходу дозволить забезпечити її поступове наближення до європейських норм і стандартів, що є невід'ємною умовою інтеграції в ЄС [8].

Враховуючи наявні недоліки, проблеми та слабкі аспекти реформ у митній сфері, а також специфіку системного підходу, пропонується розглядати національну митну систему як складну цілісну керовану структуру. Вона охоплює сукупність базових і забезпечувальних підсистем із відповідними елементами, що розвиваються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників та у взаємодії забезпечують реалізацію властивих митній сфері функцій. Таке визначення сформульовано з урахуванням завдань реформування і розвитку митної системи в пріоритетних напрямках у процесі європейської інтеграції, що дозволяє акцентувати увагу на її змістовій сутності та виокремити провідні підсистеми за топологічно-змістовою ознакою. Митна система держави включає базові підсистеми, що відображають її первинне функціональне призначення, а також забезпечувальні – які створюють необхідні умови для ефективної діяльності основних компонентів [9].

Проведена на основі аналізу спеціальної літератури та практики роботи митних органів структурна декомпозиція митної системи за топологічно-змістовим критерієм дала змогу виокремити базові підсистеми (контрольно-регулюючу, безпеково-захисну, сервісну, фіскальну) та забезпечувальні

(нормативно-правову, адміністративну, фінансову, інформаційно-статистичну, комунікаційну, матеріально-технічну, а також підсистему міжнародного співробітництва) (рис. 1.1).

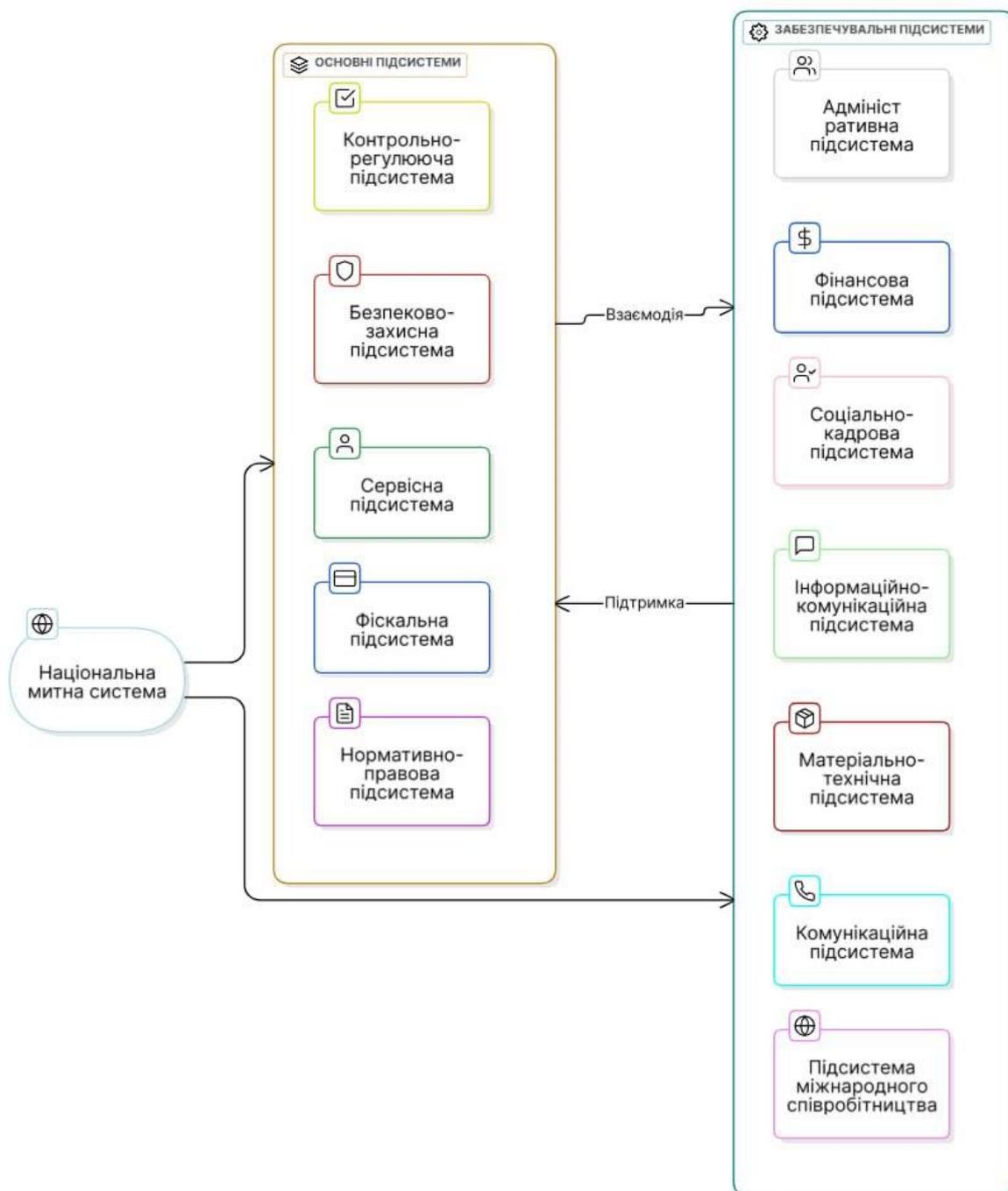

Рис. 1.1. Структурне розчленування національної митної системи відповідно до топологічно-змістового критерію

Джерело: [9-10]

Нормативно-правова підсистема становить ключову складову митної системи, адже всі митні процеси та операції здійснюються виключно в межах правил, визначених чинними регулятивними актами. Вона формує правове підґрунтя функціонування всіх інших підсистем, тому потребує їх узгодженості за змістом, термінами дії та логікою взаємозв'язків. Ця підсистема відображає діяльність органів державної влади та міжнародних інституцій у сфері нормотворення й охоплює весь комплекс документів – закони, постанови, інструкції, положення, директиви, конвенції та інші акти, які прямо або опосередковано визначають правила роботи митних органів, учасників зовнішньоекономічної діяльності та митних посередників. З огляду на швидкі зміни у національному та світовому митному середовищі нормативно-правова база має систематично оновлюватися, вдосконалюватися та узгоджуватися з міжнародними документами, зберігаючи при цьому об'єктивність, чіткість і відсутність внутрішніх суперечностей.

Адміністративна підсистема охоплює органи управління митною сферою на всіх рівнях та визначає їхню структуру, взаємодію, підпорядкованість і функціональний розподіл. У її межах реалізуються основні управлінські функції – планування, організація, мотивація, контроль і регулювання. Саме ця підсистема формує стратегічні орієнтири розвитку митної системи, визначає завдання її окремих сегментів, координує роботу персоналу та забезпечує контроль за здійсненням митних операцій. Ефективність роботи адміністративної підсистеми безпосередньо впливає на результати функціонування митної галузі загалом. Її діяльність регламентується Митним кодексом України [11], а також Положенням «Про Державну податкову службу України» [12] та іншими нормативними актами. На сьогодні система управління митною справою вибудована ієрархічно та включає Кабінет Міністрів України (уособлений Міністром фінансів), Державну податкову службу, її територіальні органи, обласні митниці, митні пости та відділи митного оформлення.

Контрольно-регулююча підсистема базується на виконанні широкого кола контрольних і регулятивних заходів, спрямованих на забезпечення дотримання

норм законодавства під час переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон країни. Її призначення відображає одну з основних природних функцій митної системи та становить фундамент державної митної діяльності. Саме в межах цієї підсистеми реалізуються різні форми митного контролю й механізми регулювання зовнішньоекономічних операцій. Визначення переліку товарів і транспортних засобів, що підлягають митному контролю, здійснюється на основі системи управління ризиками, порядок якої визначено Главою 53 Митного кодексу України [11]. Для належного виконання контрольних функцій ст. 329 цього Кодексу [11] передбачає створення спеціальних зон митного контролю. Відповідно до ст. 336 Митного кодексу [11] нині застосовуються такі основні форми контролю (рис. 1.2).

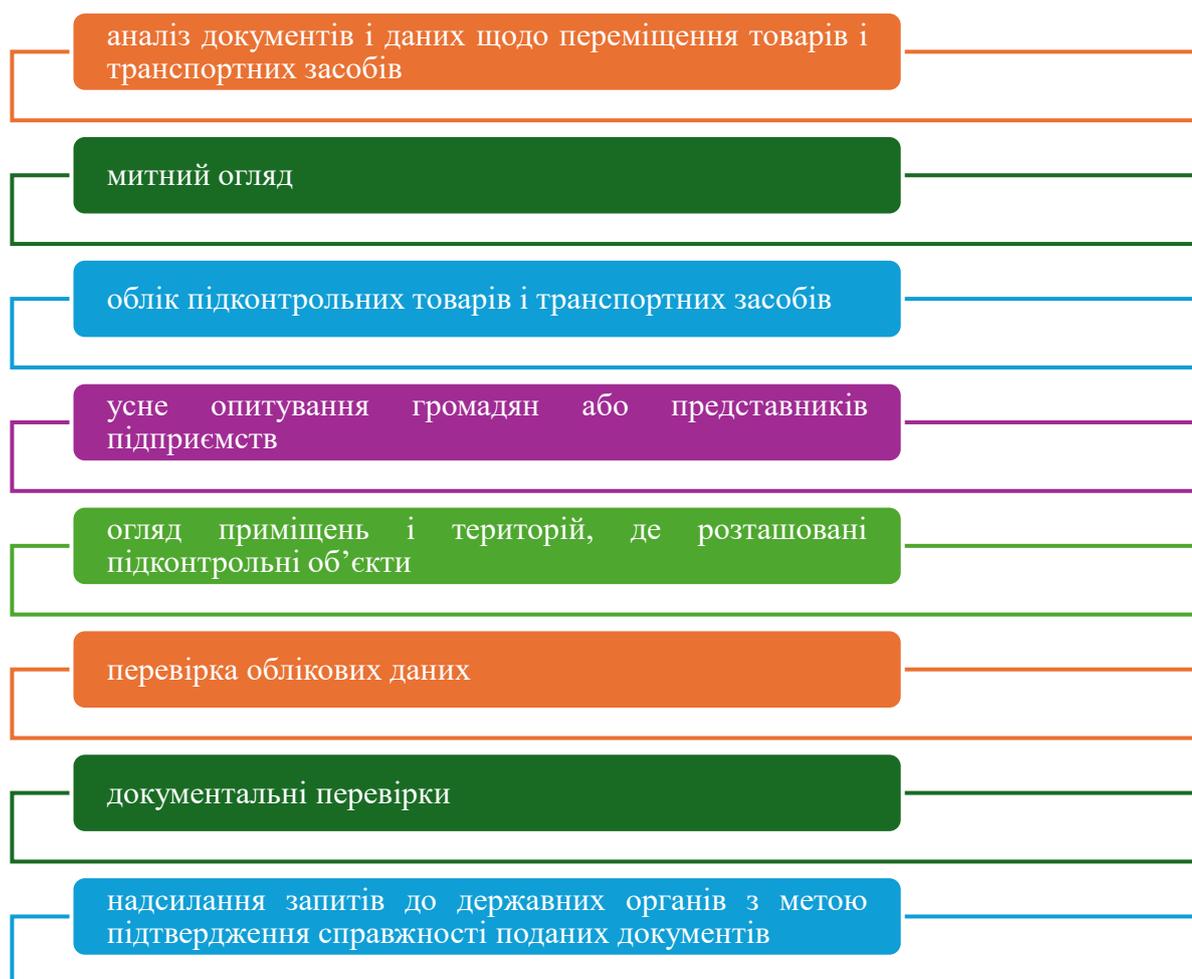

Рис. 1.2. Перелік основних форм контролю при переміщенні кордону

Джерело: [11]

Безпеково-захисна підсистема є ще одним важливим елементом митної системи, адже її ключова роль полягає у гарантуванні національної безпеки та захисті населення від небезпечної, неякісної або незаконно переміщеної продукції. У цьому сегменті здійснюються заходи щодо запобігання і протидії контрабанді, забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на товари, що перетинають митний кордон, визначення видів та обсягів відповідальності за порушення митних правил, притягнення правопорушників до відповідальності та провадження справ про такі порушення. Регулювання діяльності безпеково-захисної підсистеми здійснюється відповідно до положень Розділів XIV «Сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон країни», XVII «Запобігання та протидія контрабанді», XVIII «Порушення митних правил та відповідальність за них», XIX «Провадження у справах про порушення митних правил» Митного кодексу України [11] та інших нормативно-правових документів.

Сервісна підсистема охоплює комплекс митних дій, процедур і технологічних операцій, що здійснюються для забезпечення митного оформлення товарів та транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон держави. Її функціональне призначення відображає одну з базових властивостей митної системи – професійне надання сучасних, якісних і зручних послуг учасникам зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє розвитку законної міжнародної торгівлі. Серед основних сервісних послуг, які митні органи надають підприємствам, варто назвати акредитацію та переакредитацію суб'єктів ЗЕД, оформлення та перевірку дозвільних і сертифікаційних документів, контроль правильності заповнення митних декларацій, уточнення митної вартості товарів і митних платежів, визначення кодів товарів за УКТ ЗЕД, а також розміщення товарів на складах митних органів [13]. Основним нормативним актом, що регламентує роботу цієї підсистеми, є Митний кодекс України в частині Розділів I–VIII [11]. З огляду на стрімкий розвиток технологій та високі темпи змін у митному середовищі, сервісну

підсистему необхідно постійно оновлювати, впроваджуючи інноваційні цифрові рішення, які підвищують швидкість і якість митного обслуговування.

Податкова підсистема відповідає за адміністрування митних платежів, які сплачуються суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності у формі податків та зборів. Її діяльність включає визначення видів митних платежів, їхній тарифний рівень, порядок нарахування та сплати, здійснення контролю за повнотою надходжень, а також перерахування цих коштів до державного бюджету. Функціональне призначення підсистеми частково відображає загальну регулятивну роль митних органів у сфері тарифного регулювання ЗЕД, а також сприяє зміцненню економічної безпеки держави. Основи справляння митних платежів закріплені в Розділі IX Митного кодексу України [11] та Розділах IV–VI Податкового кодексу України [14].

Фінансова підсистема визначає механізми фінансового забезпечення діяльності митних органів та розвитку митної інфраструктури в країні. Її зміст зводиться до планування доходів і витрат, здійснення контролю за їхнім цільовим використанням, залучення додаткових ресурсів і спрямування фінансування на найважливіші напрями. Матеріальне забезпечення митних органів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету відповідно до Закону України про державний бюджет на відповідний рік. Головним розпорядником бюджетних фінансів у митній сфері є Державна податкова служба України. Формування та виконання кошторису будь-якої державної установи регулюється спеціальними постановами Кабінету Міністрів України.

Інформаційно-статистична підсистема забезпечує збір, облік, опрацювання та систематизацію інформації про діяльність митних органів і про рух товарів та транспортних засобів через кордон. Вона формує інформаційне підґрунтя для роботи державних органів, міжнародних організацій та митних служб інших країн, забезпечує аналітичну підтримку прийняття рішень та сприяє попередженню незаконного переміщення небезпечних або заборонених товарів. Її роль полягає у створенні ефективної системи інформаційного обміну, що допомагає посилювати національну безпеку, економічну стабільність і

конкурентоспроможність держави. Порядок ведення митної статистики встановлено Розділом XVI Митного кодексу України [11].

Соціально-кадрова підсистема визначає кадровий потенціал митних органів, рівень професійної підготовки працівників та їх соціальний захист. До її основних функцій належать добір персоналу, прийняття на службу, ротація, звільнення, підвищення кваліфікації, а також матеріальне й нематеріальне стимулювання. Діяльність підсистеми регулюється положеннями Закону України «Про державну службу» [15] та Главами 79-83 Митного кодексу України [11], які визначають правовий статус посадових осіб, правила проходження служби, рівень відповідальності та соціальних гарантій. Ефективність цієї підсистеми безпосередньо впливає на результативність усіх митних операцій.

Комунікаційна підсистема охоплює систему взаємодії митних органів з державними і місцевими органами влади, правоохоронними структурами, суб'єктами господарювання та іншими зацікавленими установами. Порядок такої взаємодії врегульовано Главою 77 Митного кодексу України [7]. Вона включає співпрацю з Службою безпеки України, Національною поліцією, Державною прикордонною службою, НАБУ, судовими органами та іншими установами з метою виявлення правопорушень і запобігання контрабанді. У її межах також забезпечується комунікація з учасниками ЗЕД: консультування, інформування, спільне вирішення проблем і вдосконалення митних процедур.

Матеріально-технічна підсистема відображає рівень інфраструктурного та технічного забезпечення митних органів. Її робота спрямована на забезпечення митниць сучасним обладнанням, транспортом, комп'ютерною технікою, створення належних пунктів пропуску та модернізацію матеріальної бази. Постійний моніторинг технічного оснащення та оновлення застарілого обладнання є необхідними умовами належного функціонування митних органів.

Підсистема міжнародного співробітництва визначає рівень взаємодії митних органів України з митними адміністраціями інших держав, а також їх участь у міжнародних організаціях, проєктах і програмах. Її регулювання здійснюється згідно з Главою 78 Митного кодексу України [11]. Основне

призначення полягає у розвитку взаємовигідного партнерства, обміні досвідом, залученні міжнародної допомоги, підвищенні професійної компетентності та представленні інтересів України в міжнародному митному просторі.

Таким чином, національна митна система може розглядатися як структурно складне, інтегроване та кероване утворення, яке об'єднує основні та допоміжні підсистеми. Усі вони взаємодіють між собою під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників та забезпечують виконання ключових функцій митної справи.

1.2 Характеристика основних функцій митної служби та її роль в державі

Митна служба є однією з ключових інституцій державного управління, що забезпечує реалізацію економічної, фіскальної, правоохоронної та регулятивної політики держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Її функціонування тісно пов'язане з формуванням національної безпеки, захистом економічних інтересів, наповненням бюджету та створенням сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України до світового економічного простору роль митної служби значно зростає, оскільки вона стає інструментом забезпечення прозорості переміщення товарів, запобігання митним правопорушенням, протидії контрабанді та фінансовим зловживанням [16].

Сучасна митна служба виконує широкий спектр функцій – від контролю за дотриманням митного законодавства до впровадження міжнародних стандартів спрощення торгівлі та забезпечення безпеки міжнародних ланцюгів постачання. Її діяльність спрямована не лише на ефективне адміністрування митних платежів, а й на стимулювання економічного розвитку шляхом формування передбачуваного, прозорого та зручного митного середовища для бізнесу.

У Додатку Б наведено характеристику функцій митної служби країни.

Митна служба постає як комплексний інститут держави, що одночасно виконує регуляторні, фіскальні, правоохоронні та сервісні ролі. Її ключова мета – підтримати баланс між безпекою і розвитком торгівлі: з одного боку, забезпечити митну безпеку, дотримання правил і захист внутрішнього ринку; з іншого – мінімізувати надмірні бар'єри для добросовісного бізнесу, прискорюючи переміщення товарів та зменшуючи трансакційні витрати. Цей баланс досягається через поєднання сучасних інструментів контролю, цифровізації процедур, управління ризиками та адресного спрощення для надійних учасників ЗЕД [17].

Нормотворча та методологічна функції задають «каркас» системи: аналіз практики, підготовка законодавчих ініціатив і відомчих актів формують передбачувані «правила гри» та узгоджують їх із міжнародними стандартами. На операційному рівні митний контроль і нагляд охоплюють увесь цикл переміщення товарів від попереднього документального контролю до постаудиту і спираються на тарифні й нетарифні інструменти, правильну класифікацію, визначення походження та митної вартості. Фіскальна складова забезпечує своєчасне та повне справляння митних платежів і наповнення бюджету, водночас підтримуючи рівні умови конкуренції через невідворотність відповідальності за порушення.

Правоохоронний блок – запобігання і протидія контрабанді, провадження у справах про порушення, оперативно-розшукова діяльність підсилює превентивний потенціал служби. Його ефективність зростає завдяки інтегрованому управлінню кордоном і міжнародному співробітництву: обмін інформацією, взаємна адміністративна допомога, участь у роботі міжнародних організацій і реалізація угод про вільну торгівлю дозволяють гармонізувати практики, зменшити можливості для схем і прискорити законні потоки. Важливим доповненням виступає захист прав інтелектуальної власності та контроль за переміщенням валютних цінностей, культурних цінностей і товарів подвійного призначення, тобто охоплення ризиків, що виходять за межі суто тарифного регулювання [17].

Цифрова трансформація є ключовим мультиплікатором: автоматизовані ІТ-системи, «єдине вікно», електронні сервіси, КЕП, інтеграція з податковою службою в реальному часі й дані митної статистики створюють інформаційну основу для рішень, таргетингу ризиків та прозорості. Управління ризиками переводить акцент із суцільного контролю на інтелектуальний добір об'єктів перевірки, що скорочує втручання в добросовісні операції й концентрує ресурси на проблемних ділянках. Паралельно інститут уповноваженого економічного оператора та інші спрощення формують «клуб довіри», де чесність винагороджується швидкістю та передбачуваністю.

Організаційно-інституційний фундамент – кадри, фінанси, інфраструктура, внутрішній контроль і аудит, безпека та захист інформації визначає стійкість усієї системи. Ефективна комунікація із суспільством і бізнесом, публічність статистики та практики правозастосування підвищують підзвітність і довіру, зменшуючи простір для дискреції та корупційних ризиків. Розвиток експертних спроможностей (митні експертизи, кінологія), ведення реєстрів та обліків, а також якісна аналітика товаропотоків і цінової кон'юнктури дозволяють ідентифікувати тренди, налаштовувати профілі ризику і своєчасно оновлювати регуляторні підходи.

Узагальнюючи, ефективна митна служба – це не лише «контроль на кордоні», а цілісна екосистема політик, процедур, технологій і партнерств. Вона одночасно генерує фіскальний ефект, захищає економічні інтереси держави, гарантує безпеку ланцюгів постачання і підсилює конкурентоспроможність бізнесу через швидкі та прозорі процеси. Подальший прогрес залежить від поглиблення ризик-орієнтованого підходу, розширення цифрових сервісів, посилення міжнародної взаємодії, безперервного професійного розвитку персоналу та системної відкритості – саме ці чинники перетворюють митницю з «воріт контролю» на інтелектуального менеджера торговельних потоків у сучасній економіці.

В Додатку В наведено структуру митної служби України.

Структура Державної митної служби України станом на 09.2024 охоплює керівництво та розгалужену систему департаментів і управлінь, які забезпечують різні напрями митної діяльності. Центральне керівництво координує роботу організаційно-розпорядчих підрозділів, що відповідають за документообіг, комунікацію з громадськістю та правове супроводження.

У структурі функціонують департаменти, які забезпечують контроль і адміністрування митних платежів, регулювання нетарифних заходів, проведення митного аудиту, організацію митних формальностей, авторизацію та надання адміністративних послуг. Окремий напрям – боротьба з контрабандою та правопорушеннями, а також внутрішній аудит, внутрішній контроль і запобігання корупції. Підрозділи охоплюють кадрову роботу, бухгалтерський облік і фінансове планування, матеріально-технічне забезпечення, управління державним майном та міжнародну взаємодію. Значну увагу приділено цифровому розвитку, профілюванню митних ризиків, транзитним процедурам, а також захисту інформації та державної таємниці.

Загалом структура побудована так, щоб комплексно забезпечувати митну політику держави: від організації митного контролю та ризик-менеджменту до цифрової трансформації й забезпечення безпеки. У цілому така структурна побудова створює гнучку й водночас чітко скоординовану систему, здатну реагувати на виклики, забезпечувати законність переміщення товарів через кордон і сприяти економічній безпеці держави.

В табл. 1.3 наведено характеристику ролі митної служби в державі.

Митна служба відіграє комплексну та багатовимірну роль у функціонуванні держави, поєднуючи економічні, контрольні, безпекові та регуляторні функції. Її діяльність має ключове значення для фінансової стабільності країни, оскільки саме через механізми справляння митних платежів забезпечується суттєва частина бюджетних надходжень. Поряд з фіскальною функцією служба виконує важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, створюючи умови для легального та прозорого переміщення товарів через митний кордон.

Характеристика ролі митної служби в державі

Роль	Характеристика
Економічна	Забезпечує наповнення державного бюджету через справляння митних платежів; сприяє розвитку зовнішньої торгівлі та формує умови для економічної стабільності.
Контрольна	Здійснює митний контроль і нагляд за переміщенням товарів та транспортних засобів; забезпечує дотримання законодавства та міжнародних норм.
Безпекова	Протидіє контрабанді, незаконному обігу товарів, зброї, наркотичних засобів; забезпечує захист економічної та національної безпеки держави.
Регуляторна	Реалізує митну політику, встановлює порядок переміщення товарів через кордон, застосовує митні режими та процедури.
Фіскальна	Формує значну частку дохідної частини бюджету через мита, акцизи, ПДВ при імпорті та інші платежі.
Захисна	Сприяє захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, контролює якість і безпеку продукції, що ввозиться.
Сервісна	Надає послуги суб'єктам ЗЕД, спрощує митні процедури, впроваджує електронні сервіси та інструменти для підвищення швидкості оформлення.
Аналітична	Проводить аналіз ризиків, здійснює моніторинг потоків товарів, формує бази даних для прогнозування та управлінських рішень.
Міжнародна	Співпрацює з іноземними митними адміністраціями, виконує зобов'язання за міжнародними угодами, бере участь у глобальних програмах протидії порушенням.

Джерело: [17-21]

Разом із цим митна служба виступає важливим елементом системи національної безпеки, адже саме вона запобігає контрабандним схемам, контролює ввезення потенційно небезпечної продукції та обмежує незаконні потоки товарів. Через використання сучасних технологій та аналітичних інструментів служба здатна оперативно виявляти ризики та реагувати на них, що підсилює її ефективність у боротьбі з правопорушеннями.

Не менш важливою є сервісна складова діяльності митних органів, адже вони забезпечують взаємодію з бізнесом, удосконалюють процедури, впроваджують цифрові рішення для прискорення та спрощення митних операцій. Така взаємодія дозволяє створювати сприятливі умови для розвитку

міжнародної торгівлі та підтримувати конкурентоспроможність національної економіки [22].

Таким чином, митна служба є невід'ємною частиною державного механізму, яка одночасно захищає економічні інтереси, наповнює бюджет, забезпечує безпеку кордонів і сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Її роль носить системний характер, охоплює як внутрішні, так і міжнародні аспекти та має вирішальне значення для стабільного функціонування держави.

1.3 Національні інтереси в митній сфері України

Національні інтереси України в митній сфері охоплюють комплекс стратегічних пріоритетів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки держави, стабільність зовнішньоекономічних відносин та ефективний контроль за переміщенням товарів через митний кордон.

У науковій площині поняття «митні інтереси» досі залишається недостатньо опрацьованим і позбавленим однозначності. Причиною цього є складність базового терміна «інтерес», який у різні історичні періоди тлумачився філософськи, соціально, економічно та правовим методом. У широкому розумінні інтерес ґрунтується на об'єктивних потребах окремої особи, соціальної групи або держави та відображає прагнення до отримання певних благ [23].

Застосовуючи це до митної сфери, можна стверджувати, що митні інтереси – це комплекс потреб і цілей, пов'язаних із функціонуванням державної митної системи та забезпеченням належного контролю міжнародної торгівлі, захисту економічного простору та підтримки національної безпеки.

Митні інтереси фактично інтегруються у систему національних інтересів, оскільки митна політика впливає на широке коло сфер: фіскальну, зовнішньоекономічну, соціальну, екологічну, правоохоронну тощо.

Наукова дискусія з приводу сутності митних інтересів ускладнюється кількома чинниками [24-25]:

- дуалістичність інтересів держави та бізнесу, що часто мають протилежні вектори мотивації;
- відсутність чіткої законодавчої деталізації, адже Митний кодекс України лише частково окреслює це поняття, ототожнюючи митні інтереси з національними;
- наявність різних рівнів прояву інтересів – державного, корпоративного, міжнародного;
- перетин економічної, політичної та правової площин, на яких виникають митні відносини.

У результаті поняття використовується, але залишається неоднозначним, що ускладнює розробку ефективної стратегії митної політики.

Ефективне забезпечення національних інтересів у митній сфері потребує балансу між потребами держави, очікуваннями підприємців та вимогами міжнародних партнерів. Оптимальний підхід полягає не в протиставленні, а в узгодженні цілей, адже контроль має бути розумно ризик-орієнтованим, а не тотальним; спрощення процедур – поєднанням із сучасною аналітикою та обміном даними; фіскальна функція підтримувати легальну торгівлю, а не задушувати її надмірними бар'єрами. У практичній площині це означає гармонізацію законодавства зі стандартами ЄС і СОТ, розгортання електронних сервісів і попереднього декларування, інтеграцію інформаційних систем для відстеження ланцюгів постачання, удосконалення митного аудиту, а також розвиток інституційної спроможності кадрово й технологічно. За таких умов митна сфера перетворюється з «воріт контролю» на інтелектуальний фільтр, що прискорює легальні потоки, відсікає ризикові операції та водночас зміцнює економічну безпеку.

Проблема нині не стільки в брак концепцій, скільки в недостатній теоретичній чіткості й деталізації самого поняття «митні інтереси», через що політика інколи набуває фрагментарного характеру: окремі заходи реалізуються без усвідомленого місця в загальній архітектурі цілей. Систематизація та наукове доопрацювання категорії з урахуванням трьох рівнів – державного,

підприємницького і міжнародного дозволять краще визначати пріоритети, будувати узгоджені регуляторні механізми та вимірювати результативність. У підсумку національні інтереси в митній сфері мають реалізуватися як зважена стратегія: сприяти економічному зростанню й інтеграції до світових ринків, гарантувати справедливу конкуренцію та якість товарів на внутрішньому ринку, забезпечувати бюджетну стійкість і захищати суспільство від загроз, не створюючи при цьому зайвих перешкод для добросесного бізнесу. Саме такий підхід дає можливість поєднати безпекові, фіскальні й розвиткові цілі та зробити митну політику інструментом довгострокової національної стратегії [26].

У сучасних умовах геополітичної нестабільності, зростання зовнішньої торгівлі та інтеграції України у світові ринки митна система відіграє ключову роль у захисті внутрішнього ринку, попередженні незаконних потоків продукції та формуванні прозорого торговельного середовища.

В таблиці 1.4 пропонується сформулювати позитивні та негативні фактори впливу міжнародної торгівлі на економічну безпеку країни.

Загалом, митні інтереси України становлять важливий елемент забезпечення національної безпеки, оскільки саме через митну сферу реалізуються ключові механізми контролю за рухом товарів, капіталів і технологій через державний кордон. Від ефективності митної політики залежить не лише наповнення бюджету чи розвиток зовнішньої торгівлі, а й здатність держави протидіяти економічним загрозам, мінімізувати ризики контрабанди, захистити внутрішній ринок від небезпечної або неякісної продукції та гарантувати стабільність економічного середовища.

Забезпечення митних інтересів передбачає пошук балансу між потребою у відкритості торгівлі, стимулюванням бізнес-активності та необхідністю захищати стратегічні інтереси держави, що вимагає впровадження сучасних інструментів управління ризиками, реформування процедур контролю, гармонізації законодавства з міжнародними стандартами та посилення взаємодії між митними органами й іншими структурами безпеки.

Характеристика позитивних та негативних факторів впливу міжнародної торгівлі на економічну безпеку країни

Позитивні аспекти	Негативні аспекти
сприяє зростанню національної економіки та розширенню виробництва	підвищує залежність держави від імпорتنих товарів та зовнішніх постачальників
формує сприятливі умови для притоку інвестицій та розвитку бізнес-середовища	надмірна конкуренція на світових ринках може завдавати збитків українським компаніям
відкриває можливості доступу до сучасних технологій і світових інновацій	посилює вплив глобальних коливань попиту на стан внутрішнього ринку
допомагає поєднати процес інтеграції у світову економіку із збереженням інтересів національного виробництва	загострює проблему залежності від сировини та підсилює вразливість економіки під час світових криз
стимулює конкуренцію та мотивує вітчизняні підприємства покращувати якість товарів і послуг	створює ризики пролобійованих рішень у сферах критичного імпорту чи експорту

Джерело: [27-28]

У підсумку, митні інтереси є невід’ємною складовою національної безпеки, оскільки забезпечують захист економічного суверенітету, зберігають конкурентоспроможність держави, створюють передумови для інтеграції у світову економіку на вигідних умовах і формують надійний бар’єр від зовнішніх та внутрішніх загроз. Саме їх послідовне й збалансоване забезпечення дозволяє державі ефективно реагувати на сучасні виклики та гарантувати довгострокову економічну стабільність.

Водночас митна сфера є важливим джерелом наповнення державного бюджету та одним із інструментів реалізації державної економічної політики. В табл. 1.5. пропонується навести частку митних платежів доходах державного бюджету України.

Динаміка частки митних платежів в структурі доходів Державного
бюджету України за період 2022-2024 рр., %

Статті доходів	2022	2023	2024	Темп росту, %	
				2023/2022	2024/2023
Офіційні трансферти	0,53	1,61	0,85	203,28	-47,12
Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	99,47	98,39	99,15	-1,08	0,77
Податкові надходження	53,13	45,03	52,74	-15,23	17,10
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	14,85	13,13	19,12	-11,61	45,67
Рентна плата та плата за спеціальне використання природних ресурсів	4,78	2,26	1,68	-52,73	-25,64
Внутрішні податки на товари та послуги	31,85	27,99	30,25	-12,10	8,06
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	1,47	1,52	1,55	3,37	1,85
Інші податки та збори, з них:	0,19	0,14	0,14	-24,88	-0,75
Неподаткові надходження	19,39	37,10	31,22	91,34	-15,85
Доходи від власності та підприємницької діяльності	4,88	4,64	4,03	-4,91	-13,03
Власні надходження бюджетних установ	13,15	30,40	24,95	131,08	-17,91
Доходи від операцій з капіталом	0,03	0,00	0,01	-89,02	56,89
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	26,91	16,24	15,17	-39,66	-6,55
Цільові фонди	0,01	0,02	0,02	112,26	-6,16
Усього доходів	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00

Джерело: [29-30]

Протягом 2022–2024 рр. роль митних платежів у структурі доходів Державного бюджету України залишається стабільною, хоча їх частка демонструє помірні коливання на тлі значних змін в інших статтях доходів. Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, до яких належать митні платежі, мають незначну, але стійку частку в загальній доходній структурі – 1,47 % у 2022 р., 1,52 % у 2023 р. та 1,55 % у 2024 р. Незважаючи на складні економічні умови, воєнний стан, перебудову логістики та скорочення імпорتنих потоків у перші місяці війни, митні надходження демонструють позитивну динаміку, адже темп приросту становить 3,37 % у 2023 р. та 1,85 % у 2024 р..

Ця тенденція свідчить про поступове відновлення імпоротної активності та стабілізацію зовнішньоекономічних операцій. Водночас загальна структура доходів державного бюджету в цей період зазнала суттєвих змін через збільшення обсягів офіційних трансфертів та коливання податкових надходжень. На тлі значного зростання неподаткових доходів та зовнішньої фінансової допомоги, а також різкого скорочення рентних платежів, саме митні надходження залишаються одним із найбільш передбачуваних та стабільних джерел доходів.

Попри те, що їхня питома вага у доходах є відносно невеликою, значення митних платежів полягає у їх гарантованості та регулярності. Вони забезпечують фіскальну стійкість держави, особливо в умовах, коли інші джерела доходів можуть мати високий рівень волатильності. Крім того, митні платежі виконують не лише фіскальну, а й регуляторну функцію, впливаючи на імпортні потоки, рівень конкуренції всередині країни та загальну економічну безпеку.

Таким чином, динаміка 2022–2024 рр. демонструє, що митні платежі залишаються важливим елементом бюджетної системи України, забезпечуючи стабільне наповнення державної казни в умовах високої невизначеності. Їхня роль у підтримці фінансової рівноваги та економічної безпеки зростає, оскільки навіть незначне збільшення частки цих доходів у період кризи свідчить про дієвість митних механізмів та поступове відновлення зовнішньоторговельної діяльності.

Отже в табл. 1.6 наведено характеристику національних інтересів в митній сфері України.

Узагальнюючи табл. 1.6, можна стверджувати, що вони охоплюють широкий спектр завдань, спрямованих на захист економічної стабільності держави, розвиток зовнішньоекономічної діяльності та гарантування безпеки суспільства. Митна сфера стає ключовим інструментом впливу на національний ринок, міжнародну торгівлю та бюджетну систему, а тому митні інтереси формуються як багаторівнева й комплексна система, що відображає стратегічні пріоритети держави у різних сферах.

Характеристика митних інтересів України

Напрямок	Зміст митних інтересів
Економічні інтереси	Забезпечення стабільних надходжень до державного бюджету; підтримка конкурентоспроможності національних виробників; сприяння розвитку зовнішньої торгівлі; захист внутрішнього ринку від неякісного чи демпінгового імпорту.
Фіскальні інтереси	Формування доходної частини бюджету через справляння митних платежів; мінімізація ухилення від митних зборів; забезпечення прозорої та ефективної системи адміністрування.
Правоохоронні інтереси	Протидія контрабанді та порушенням митних правил; зміцнення контролю за переміщенням товарів; запобігання економічним злочинам; забезпечення митної безпеки держави.
Екологічні інтереси	Недопущення ввезення небезпечних технологій, токсичних речовин, контрафактних медикаментів чи генетично модифікованих організмів; контроль за відповідністю стандартам екологічної безпеки.
Соціальні інтереси	Захист споживачів від небезпечних товарів; сприяння розвитку легального ринку; забезпечення доступу населення до якісної продукції.
Технологічні та інноваційні інтереси	Впровадження сучасних інформаційних систем і технологій контролю; розвиток електронного декларування; модернізація митної інфраструктури; застосування ризик-орієнтованого підходу.
Інтеграційні та міжнародні інтереси	Узгодження митної політики зі стандартами ЄС та СОТ; забезпечення прозорості та передбачуваності процедур; участь у міжнародних програмах обміну інформацією; спрощення торгівлі відповідно до світових норм.
Безпекові інтереси	Захист економічного суверенітету; стримування зовнішніх загроз; зниження вразливості економіки до глобальних криз; контроль критичного імпорту та експорту.

Джерело: [31-35]

Зміст цих інтересів зумовлений потребою захищати економічний простір від недобросовісного імпорту, контрабанди, незаконних фінансових потоків та інших загроз, які можуть послаблювати національну економіку. Водночас митна політика має забезпечувати сприятливі умови для розвитку легального бізнесу, підтримувати конкурентоспроможність українських виробників і стимулювати інвестиційну активність. Важливу роль відіграє також модернізація та цифровізація митних процесів, що дозволяє підвищити якість контролю та зменшити вплив людського фактору.

Митні інтереси України нерозривно пов'язані з міжнародною інтеграцією й потребою узгодження національних правил із глобальними стандартами. Участь у міжнародних організаціях, виконання зобов'язань перед партнерами, запровадження сучасних механізмів обміну інформацією та гармонізація процедур – усе це створює умови для прозорості, передбачуваності й підвищення довіри з боку міжнародного бізнесу.

У підсумку, митні інтереси України є важливим елементом стратегічного управління державою. Вони забезпечують захист економічних, соціальних та безпекових пріоритетів і водночас сприяють інтеграції в міжнародний економічний простір. Їх ефективна реалізація можлива лише за умови досягнення збалансованого поєднання контролю, відкритості та інноваційності, що дозволить забезпечити стабільність національної економіки та зміцнити позиції України у світовій торговельній системі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

2.1 Аналіз нормативно-правових основ діяльності митних органів та характеристика їх зміни в умовах війни

Державна митна служба України, як самостійно, так і через підпорядковані митні підрозділи, відіграє визначальну роль у зміцненні економічної безпеки країни, контролі за дотриманням митних норм та підтримці розвитку міжнародної торгівлі. Для якісного виконання своїх завдань вона тісно співпрацює з іншими органами державної влади – Державною податковою службою, Державною прикордонною службою, Національною поліцією, Службою безпеки України, антикорупційними інституціями та іншими установами. Налагоджене й чітко врегульоване взаємодію між цими структурами є необхідною умовою для забезпечення ефективного державного управління та дієвого митного контролю.

Правові основи співпраці митних органів з іншими державними інституціями встановлюються такими нормативно-правовими актами (Додаток Г).

Система нормативно-правового регулювання діяльності митних органів України є комплексною та охоплює широкий спектр питань, що забезпечують ефективне функціонування митної сфери. Аналіз поданих актів свідчить, що правове забезпечення діяльності митниці спрямоване на гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, удосконалення процедур контролю, спрощення митних формальностей і підвищення прозорості взаємодії між державними органами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності.

У цілому нормативно-правові акти, наведені в таблиці, формують послідовну та логічно вибудовану систему регулювання, яка спрямована на підвищення ефективності митного контролю, забезпечення економічної безпеки держави, протидію правопорушенням у сфері митної справи та створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі. Таке правове середовище сприяє модернізації митної інфраструктури, оптимізації адміністративних процедур та зміцненню інституційних спроможностей митних органів України.

Значна частина актів стосується адаптації української митної системи до вимог Європейського Союзу, що підтверджується приєднанням до міжнародних конвенцій, упровадженням спільного транзиту та механізму “єдиного вікна”. Постанови Кабінету Міністрів деталізують порядок застосування окремих процедур, визначають підстави для огляду товарів, регулюють питання контролю, тарифної політики та організаційного забезпечення діяльності митних органів.

Наступним пропонується навести характеристику наказів, які регулюють діяльність митних органів України (Додаток Д).

Аналіз системи наказів Міністерства фінансів України, що регулюють діяльність митних органів, свідчить про послідовний і комплексний розвиток нормативної бази, спрямованої на удосконалення митного адміністрування, гармонізацію митних процедур із міжнародними стандартами та підвищення ефективності контролю за переміщенням товарів через митний кордон. Значна частина нормативних актів стосується впровадження єдиних правил оформлення митних декларацій, виконання митних формальностей, регулювання транзитних операцій та забезпечення належного функціонування інформаційних систем. Окремими наказами передбачено імплементацію положень міжнародних конвенцій, зокрема Конвенції МДП та Конвенції про спільний транзит, що підтверджує курс України на інтеграцію до європейського митного простору.

Великий блок документів стосується періодичного оновлення класифікаторів митних органів, документів, митних формальностей, результатів контролю та підстав для звільнення від сплати платежів, що свідчить про

постійне вдосконалення організаційної структури митних органів та адаптацію їхньої діяльності до умов реформування, цифровізації та розвитку системи управління ризиками. Накази також врегульовують питання доступу до публічної інформації, інформаційної взаємодії між державними органами, а також особливості роботи у разі збоїв інформаційних систем, що забезпечує стабільність митного процесу.

Узагальнюючи, можна зазначити, що ця нормативна база формує в Україні сучасну, гнучку та технологічно орієнтовану систему митного регулювання, спрямовану на підвищення прозорості операцій, спрощення процедур для бізнесу, ефективну боротьбу з порушеннями та адаптацію до міжнародних вимог. Вона забезпечує поступову модернізацію митної служби та створює передумови для більш інтегрованого та безпечного функціонування митного простору країни.

До ключових форм співпраці митної служби з іншими державними органами належить низка напрямів, які забезпечують контроль, безпеку та належне застосування законодавства (табл. 2.1).

Отже, одним із базових механізмів є взаємодія митниці з податковими органами, що дає змогу перевіряти коректність митного декларування, запобігати заниженню митних платежів і штрафів, а також координувати дії щодо боротьби з ухиленням від оподаткування. Важливим напрямом є взаємодія митних органів із силовими структурами. Якщо під час контролю працівники митниці виявляють ознаки правопорушень, які не входять до їхньої компетенції, вони мають інформувати відповідні правоохоронні органи. У свою чергу поліція, СБУ, прокуратура, прикордонна служба та інші структури зобов'язані повідомляти митницю про факти контрабанди, порушення митних правил або наявність оперативних даних щодо можливого незаконного переміщення товарів і транспортних засобів. Співпраця з Національною поліцією передбачає обмін інформацією щодо реєстрації транспортних засобів, тимчасово ввезених громадянами, а також передачу даних у автоматизованому режимі для запобігання порушенням режимів транзиту та тимчасового ввезення.

Таблиця 2.1

Характеристика ключових напрямків взаємодії митних органів України з органами державної влади

Орган	Характеристика
Податкові органи	Спільний контроль за правильністю декларування та сплатою митних платежів, профілактика ухилення від оподаткування під час імпортно-експортних операцій.
Правоохоронні органи (поліція, прокуратура, СБУ, прикордонна служба тощо)	Обмін інформацією щодо правопорушень, контрабанди та потенційно незаконного переміщення товарів; передача матеріалів про порушення компетентним органам.
Національна поліція України	Обмін даними щодо тимчасово ввезених і транзитних транспортних засобів, контроль за їх державною реєстрацією та законністю перебування в Україні.
Служба безпеки України	Спільні дії у протидії контрабанді та схемам незаконного переміщення товарів, обмін оперативною інформацією.
Державна прикордонна служба України	Інформування про осіб і транспортні засоби, які порушили митні правила; взаємодія під час контролю перетину кордону та дотримання митних режимів.
Рахункова палата України	Проведення аудитів ефективності діяльності митниці, вивчення умов роботи бізнесу та перевірка дотримання законодавства.
НАБУ та САП	Виявлення та розслідування корупційних правопорушень у митній сфері, спільна робота з викриття незаконних схем.
Міністерство фінансів України	Формування митної політики, нормативне регулювання та координація заходів із протидії правопорушенням у митній сфері.
Державна казначейська служба України	Повернення надміру сплачених митних та інших платежів, обмін інформацією з питань бюджетного обліку.
Органи місцевої влади	Сприяння діяльності митних підрозділів на регіональному рівні, підтримка виконання функцій митниці в межах місцевої компетенції.
Міністерство культури України	Узгодження процедур переміщення культурних цінностей та контроль за дотриманням правил їх ввезення й вивезення.

Джерело: [37-39]

Контакти зі Службою безпеки України здійснюються через взаємний інформаційний обмін, спрямований на виявлення і припинення схем незаконного переміщення товарів, контрабанди та інших загроз економічній безпеці держави. Взаємодія з Державною прикордонною службою охоплює обмін інформацією щодо осіб та транспортних засобів, які порушили митні норми, а також інформування про наміри перетину кордону особами, стосовно яких складено протоколи про правопорушення.

Рахункова палата взаємодіє з митними органами опосередковано – шляхом проведення аудитів ефективності. Зокрема, під час оцінювання роботи митних підрозділів аудиторів можуть опитувати бізнес щодо можливих зловживань чи неналежного виконання посадових обов'язків. Співпраця з НАБУ та САП спрямована на виявлення та запобігання корупційним практикам у митній сфері. Міністерство фінансів відповідає за формування державної митної політики та нормативне регулювання, а також координує роботу митних органів у частині протидії правопорушенням.

Державна казначейська служба співпрацює з митницею під час повернення помилково або надмірно сплачених митних платежів та інших зборів. Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації підтримують роботу митниці на регіональному рівні, забезпечуючи сприяння та інформаційну взаємодію в межах своєї компетентності. Міністерство культури координує з митними органами питання пропуску культурних цінностей через митний кордон, забезпечуючи дотримання процедур їх переміщення.

Запроваджені інструменти взаємодії між митними органами та іншими державними структурами реалізуються через обмін даними, проведення спільних перевірок та контрольних заходів, координацію діяльності у форматі робочих зустрічей і міжвідомчих груп, а також через використання інтегрованих інформаційних платформ. Автоматизовані системи дозволяють поєднати митні бази даних із ресурсами інших відомств, що значно спрощує адміністративні процедури, зменшує ризики корупції та підвищує точність контролю. Для гармонізації вітчизняних ІТ-рішень з європейськими стандартами було розроблено та з початку 2024 р. впроваджується довгострокова національна стратегія цифрової трансформації Держмитслужби, що ґрунтується на європейському багаторічному плані MASP-C.

Попри наявність налагоджених каналів взаємодії, існує низка проблем, що стримують ефективність міжвідомчої співпраці (рис. 2.1)

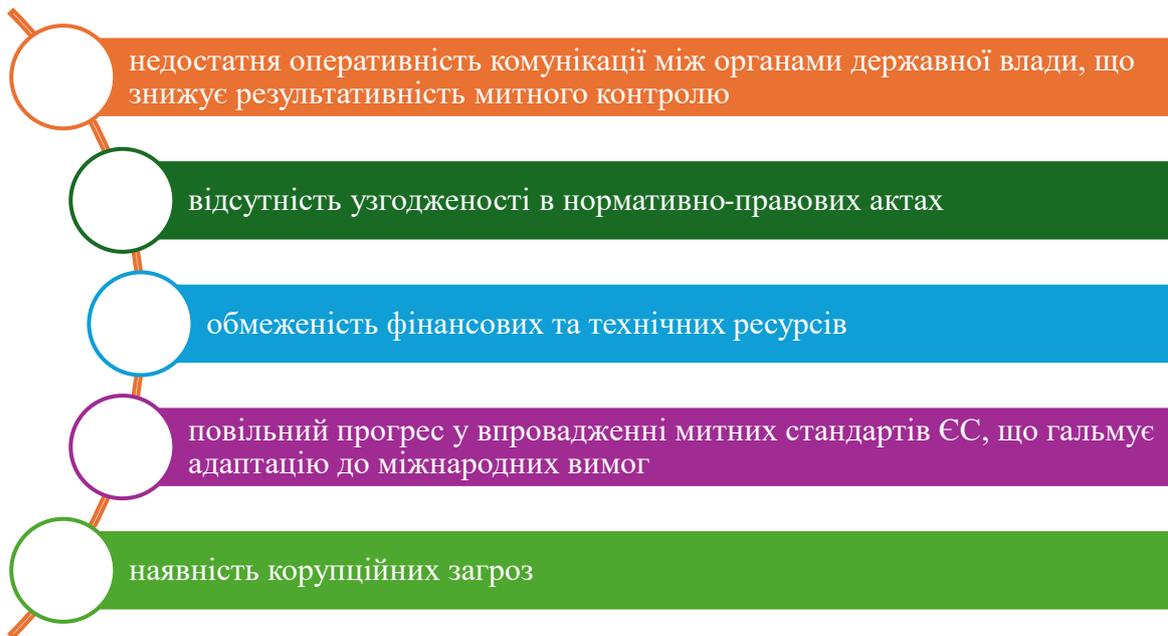

Рис. 2.1. Перелік ключових проблем міжвідомчої співпраці митних органів та органами державної влади

Джерело: [19]

Узагальнюючи результати аналізу, можна зазначити, що ефективна взаємодія митниці з іншими органами влади є ключовою умовою належного здійснення контролю зовнішньої торгівлі, протидії контрабанді та підтримання економічної стабільності держави. Постійне вдосконалення механізмів співпраці сприятиме підвищенню прозорості та узгодженості роботи митних структур. Застосування електронних сервісів, автоматизованих модулів аналізу ризиків і цифрових платформ значно оптимізувало митні процедури, скоротило часові витрати та покращило якість контролю.

Комплексність нормативного регулювання та велика кількість залучених органів влади вимагають від наукової спільноти й надалі здійснювати системні дослідження для впорядкування правових актів та оптимізації взаємодії. Посилення міжвідомчої координації, цифровізація процесів, підвищення рівня відкритості та більш тісна інтеграція з європейськими митними стандартами сприятимуть зміцненню ефективності митної системи і, відповідно, економічному розвитку України.

2.2 Оцінка діяльності митних органів України та обсягів митних платежів

Оцінювання ефективності роботи митних органів України та динаміки митних надходжень є важливою складовою аналізу стану зовнішньоекономічної діяльності країни. Митна служба виконує ключову роль у забезпеченні економічної безпеки, контролі за міжнародною торгівлею, наповненні бюджету та створенні умов для прозорого переміщення товарів через кордон. Якість її роботи безпосередньо залежить від рівня організації контролю, узгодженості міжвідомчої взаємодії, ступеня цифровізації процедур та здатності реагувати на виклики глобального ринку й внутрішньої економічної ситуації.

Для комплексної характеристики діяльності митних органів особливе значення має аналіз зовнішньоторговельних потоків, адже саме обсяги експорту та імпорту визначають інтенсивність роботи митниці, формують структуру митних надходжень та відображають економічні тенденції в країні (рис. 2.2).

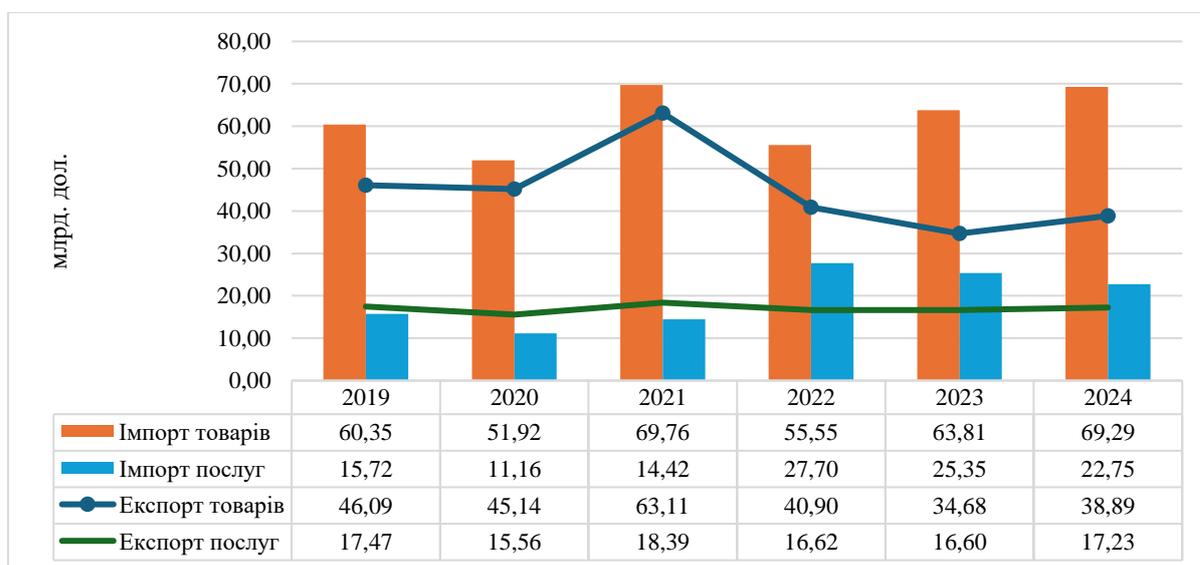

Рис. 2.2. Динаміка зовнішньої торгівлі України в період 2019-2024 рр., млрд. дол. США

Джерело: [40]

У 2019–2024 рр. зовнішньоторговельна діяльність України зазнала суттєвих трансформацій під впливом як глобальних економічних коливань, так і внутрішніх політичних та безпекових чинників. Аналіз змін в експорті та імпорті

товарів і послуг у цей період дає змогу виокремити основні тенденції, що визначали розвиток зовнішнього сектору економіки.

Динаміка експорту товарів демонструє поштовплення у 2021 р., коли обсяги продажу продукції за кордон піднялися до 63,11 млрд дол. США після двох років відносної стабільності. Цей стрибок став наслідком відновлення світової економіки після пандемічних обмежень. Однак початок повномасштабної війни призвів до різкого скорочення експорту у 2022 р. – до 40,90 млрд доларів, що було спричинено руйнуванням логістичних маршрутів, втратою виробничих потужностей і тимчасовою зупинкою частини підприємств. У наступні роки експорт так і не повернувся до довоєнного рівня, так як у 2023 р. він зменшився до 34,68 млрд дол., а у 2024 р. зафіксовано лише часткове відновлення – 38,89 млрд доларів.

Імпорт товарів коливався більш відчутно, адже його максимальні значення припадають на 2021 рік – 69,76 млрд доларів, що свідчить про посилення внутрішнього попиту й активні закупівлі сировини та обладнання. У 2022 р. показник суттєво впав до 55,55 млрд, проте у 2023–2024 рр. імпорт знову почав зростати (63,81 і 69,29 млрд дол. відповідно). Така тенденція відображає залежність окремих галузей від імпортних поставок, а також значні потреби в товарах оборонного, технічного та гуманітарного призначення.

Експорт послуг демонструє більшу стабільність порівняно з товарним сектором. Після зниження у 2020 р. (15,56 млрд дол.) галузь швидко відновилася, і вже у 2021 р. обсяг експорту зріс до 18,39 млрд доларів. Навіть у 2022 р., попри війну, падіння було відносно помірним до 16,62 млрд дол., і надалі цей показник коливався на близькому рівні (16,60 млрд у 2023 р. та 17,23 млрд у 2024 р.), що свідчить про високу адаптивність секторів, що працюють дистанційно, насамперед ІТ та транспортних послуг.

Найбільш різкі зміни спостерігалися в імпорті послуг. Якщо у 2020 р. він становив 11,16 млрд доларів, то вже у 2022 р. зріс майже у два з половиною рази – до 27,70 млрд дол. Основними чинниками стали релокація компаній, збільшення витрат на логістику, оплату цифрових сервісів, а також активне

залучення міжнародних фахових послуг. У 2023–2024 рр. імпорт послуг зменшився (25,35 і 22,75 млрд дол. відповідно), що може свідчити про поступове пристосування економіки до нових умов та часткове повернення бізнес-процесів в Україну.

Узагальнюючи зазначене, можна констатувати, що з 2022 року в Україні сформувався виразний зовнішньоторговельний дисбаланс: імпорт значно перевищує експорт, особливо у сфері товарів, що створює додаткове навантаження на платіжний баланс, хоча частково воно компенсується стабільністю експорту послуг та різними видами зовнішньої підтримки – грантами, гуманітарними надходженнями та приватними переказами. Подальше вирівнювання торговельної структури залежатиме від темпів відновлення промисловості, диверсифікації виробництва та залучення інвестицій.

У наступному розділі буде представлено зовнішньоторговельний баланс України за товарами та послугами (рис. 2.3).

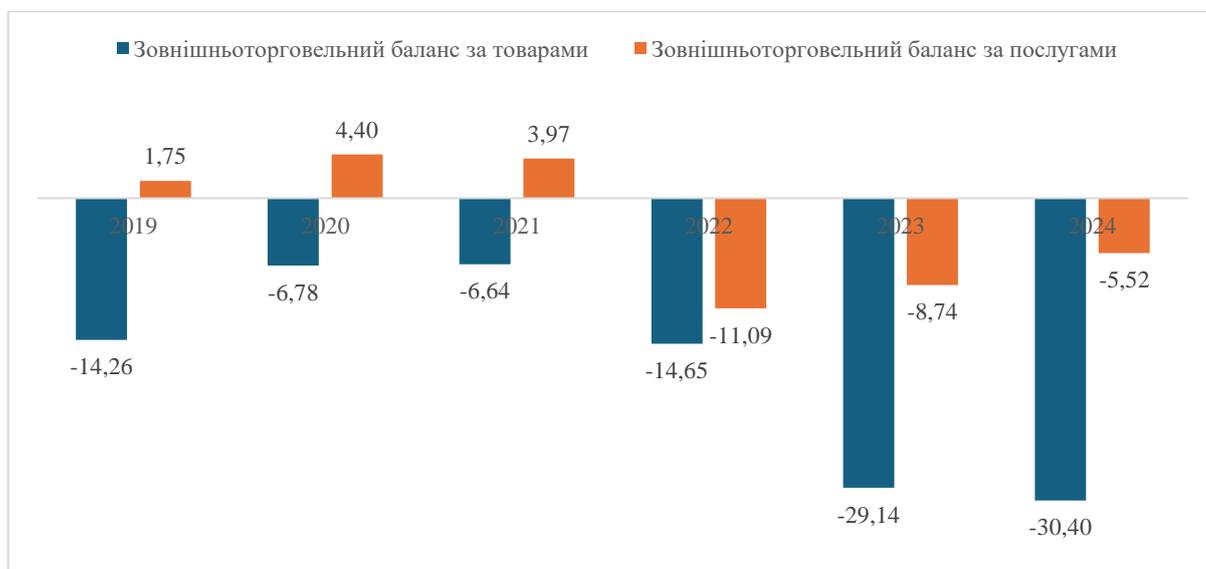

Рис. 2.3. Динаміка зовнішньоторговельного сальдо товарів та послуг України в період 2019-2024 рр., млрд. дол. США

Джерело: [40]

У 2019–2024 рр. зовнішньоторговельний баланс України за товарами та послугами характеризувався значною нестійкістю, що відображало як зміни у світовій економіці, так і вплив масштабних внутрішніх потрясінь – від пандемії та карантинних обмежень до початку повномасштабної війни, руйнування

логістичних маршрутів та коригування державної політики у сфері зовнішньої торгівлі.

Протягом усього аналізованого періоду товарне сальдо залишалося негативним, тобто обсяги імпорту товарів стабільно перевищували експорт. У 2019 р. дефіцит становив -14,26 млрд дол. США, однак у 2020–2021 рр. він суттєво звузився (до -6,78 та -6,64 млрд відповідно), що було наслідком тимчасового спадання імпортних закупівель на тлі глобальних обмежень через COVID-19. Із початком воєнних дій у 2022 р. негативне сальдо знову поглибилося до -14,65 млрд дол., а у 2023–2024 рр. досягло рекордно низьких значень (-29,14 і -30,40 млрд дол. відповідно). Така динаміка є прямим наслідком масштабних руйнувань виробничих потужностей, зростання потреб у критично важливому імпорті (паливо, техніка, будматеріали, озброєння, продовольство), а також обмежених можливостей для експорту через закриття портів і ускладнення логістики.

У сфері торгівлі послугами до 2021 року переважав позитивний тренд: Україна експортувала більше послуг, ніж імпортувала. Додатне сальдо становило 1,75 млрд дол. у 2019 р., 4,40 млрд у 2020-му та 3,97 млрд у 2021-му. Такий результат пояснюється активним розвитком ІТ-галузі, транспортних, освітніх та інших видів високотехнологічних послуг, що мали високий попит на зовнішніх ринках.

Ситуація різко змінилася у 2022 р., коли сальдо стало від'ємним і сягнуло -11,09 млрд доларів, що пов'язано зі значним зростанням імпорту послуг, зокрема логістичних, консалтингових, ІТ-інфраструктурних, управлінських та інших сервісів, які бізнес і державні установи були змушені замовляти за кордоном у процесі адаптації до нових умов. У 2023 та 2024 рр. від'ємне сальдо зменшилося до -8,74 і -5,52 млрд дол., що свідчить про поступове відновлення внутрішнього ринку та повернення частини послуг в Україну.

У цілому спостерігається суттєве погіршення зовнішньоторговельного балансу у 2022–2024 рр., що проявляється у різкому розширенні дефіциту як у товарній, так і частково у сервісній складових. Такий дисбаланс посилює тиск на

валютний ринок, ускладнює накопичення міжнародних резервів та підвищує залежність країни від зовнішньої фінансової підтримки. Довгострокове вирішення цієї проблеми можливе через структурну перебудову економіки – розвиток експортно орієнтованих секторів, модернізацію виробництва, заміщення критичного імпорту та подальше нарощування експорту послуг, особливо у високотехнологічних галузях.

На рис. 2.4 наведено основні міжнародні договори, якими українські компанії керуються при здійсненні експорту.

Рис. 2.4. Перелік ключових договорів при здійсненні міжнародної торгівлі в Україні

Джерело: [36, 41, 42]

Таким чином, під час ведення міжнародної діяльності українські підприємства керуються положеннями міжнародних угод і дотримуються вимог національного законодавства та загальноприйнятих норм міжнародного права. Попри воєнні події, бізнес України продовжував виконувати свої контрактні

зобов'язання перед іноземними партнерами, зберігаючи репутацію надійного учасника світової торгівлі.

Для повнішого розуміння динаміки зовнішньоекономічної діяльності України важливо проаналізувати також обсяги митного оформлення, зокрема кількість поданих декларацій, що розглянуто в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка кількості оформлених декларацій Митними органами України в 2022-2024 рр., тис. шт.

Показник	2022	2023	2024	Темп росту, %	
				2024/2022	2024/2023
Оформлено митних декларацій	3 532,80	3 517,60	3 757,80	-0,43	6,83
на ввезення (надходження)	2 501,30	2 540,30	2 857,60	1,56	12,49
на вивезення (пересилання)	929,8	950	878,2	2,17	-7,56
на внутрішній транзит	22,5	12,8	14,6	-43,11	14,06
на прохідний транзит	79,2	14,5	7,4	-81,69	-48,97
Оформлено електронних митних декларацій	3 499,80	3 501,20	3 743,70	0,04	6,93
на ввезення (надходження)	2 492,30	2 530,20	2 847,40	1,52	12,54
на вивезення (пересилання)	926,4	947,2	875,1	2,25	-7,61
на внутрішній транзит	22,5	12,8	14,6	-43,11	14,06
на прохідний транзит	58,6	11	6,5	-81,23	-40,91
Оформлено інших митних документів	556,3	485,1	316,6	-12,80	-34,74
уніфікованих митних квитанцій МД-1	253,1	212,6	209,1	-16,00	-1,65
оглядових розписів М 15	229,5	176	57,3	-23,31	-67,44
митних декларацій М-16	73,7	96,5	50,2	30,94	-47,98
Кількість осіб-резидентів, які перебувають на централізованому обліку	180,7	196,3	209,7	8,63	6,83
взятих на облік з початку року	19,5	15,6	13,4	-20,00	-14,10
здійснювали митні формальності з товарами з початку року	53,1	49,5	47,6	-6,78	-3,84
Кількість осіб-нерезидентів, які перебувають на централізованому обліку	8,1	11,1	11,7	37,04	5,41

Джерело: [43]

Отже, за період 2022–2024 років простежується помітне зростання загальної кількості митних декларацій, поданих для оформлення, причому найбільше збільшення припадає на імпорتنі операції. Натомість обсяги оформлення експортних декларацій демонструють спад, що свідчить про

зменшення обсягів вивезення товарів та скорочення транзитних переміщень через територію України. Позитивною тенденцією є стабільне розширення застосування електронних декларацій: їх кількість зростає з 3499,8 тисяч у 2022 р. до 3743,7 тисяч у 2024 р., що підтверджує активний розвиток цифрових митних сервісів. Одночасно спостерігається суттєве скорочення використання інших типів митних документів, зокрема оглядових розписів та митних квитанцій.

Оцінка змін у кількості додаткових митних документів показує зменшення майже на 239,7 тисяч за два роки, що може бути наслідком оптимізації процедур або оновлення підходів до регулювання. Важливим позитивним сигналом є збільшення числа резидентів, які перебувають на централізованому обліку, адже їх кількість зростає з 180,7 тисяч у 2022 р. до 209,7 тисяч у 2024 р., що свідчить про розширення кола суб'єктів, що активно беруть участь у міжнародній торгівлі.

У цілому діяльність митних органів демонструє поступовий перехід до цифрових рішень та сучасних технологій, що є важливим кроком у напрямі узгодження національних процедур із вимогами та стандартами європейських партнерів.

Наступним пропонуємо дослідити аналіз митних платежів за 2024 рік та проаналізувати структуру Митниць відповідно до сплачених платежів (рис. 2.5).

Аналізуючи надходження митних платежів, можна зробити висновок, що найбільший внесок у наповнення державного бюджету забезпечує Київська митниця, на частку якої у 2024 р. припало близько 43 % усіх митних надходжень. Саме через цей митний підрозділ проходила найбільша кількість декларацій та здійснювалось найбільше митних оформлень, що підкреслює її ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності країни. Загалом зовнішньоторговельна діяльність України у зазначений період зазнала суттєвих трансформацій, що відобразилося як на обсягах експорту та імпорту, так і на змінах у географічній та товарній структурі міжнародної торгівлі.

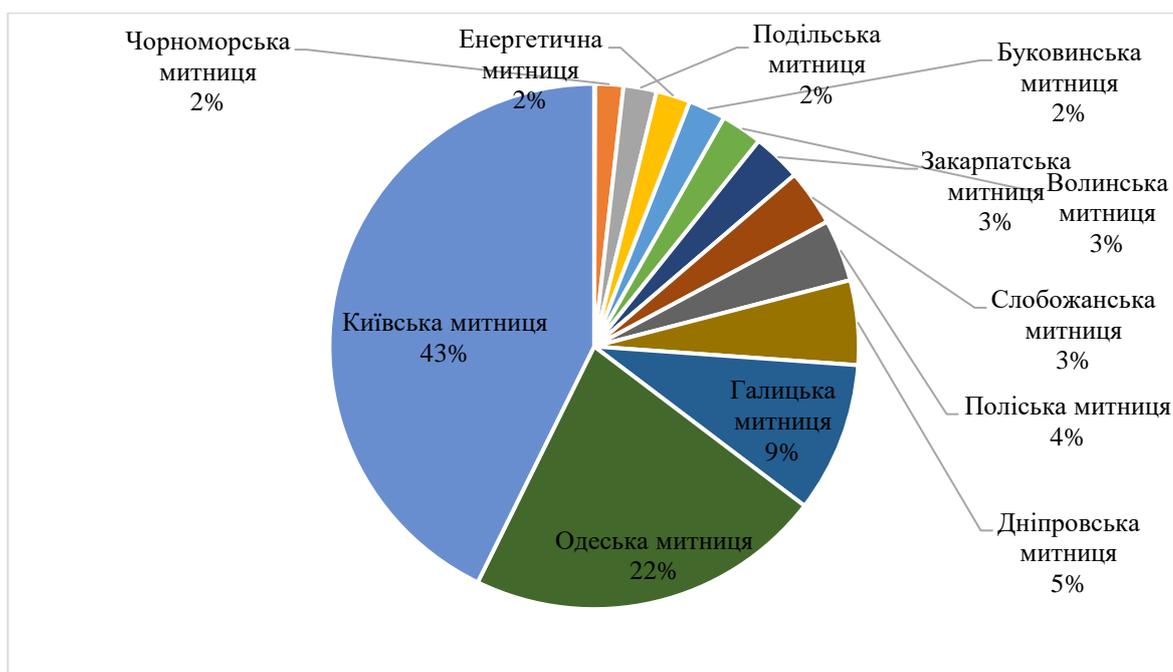

Рис. 2.5. Структура українських митниць за обсягом митних платежів станом на 2024 рік, %

Джерело: [43]

Узагальнюючи результати дослідження, можна відзначити, що українські митні органи продемонстрували достатньо високий рівень ефективності в умовах надзвичайно складного безпекового та економічного середовища. Попри війну, руйнування логістичних ланцюгів та зростання ризиків, митниця забезпечила стабільні надходження до бюджету, адаптувалася до нових викликів і продовжила впровадження технологічних рішень, спрямованих на спрощення та прискорення процедур. Підвищення частки електронних декларацій, скорочення паперових документів, цифровізація контролю й удосконалення ризик-орієнтованих систем свідчать про поступовий рух у напрямі європейських стандартів.

Водночас ефективність митних органів значною мірою визначається не лише швидкістю та якістю оформлення, а й здатністю протидіяти контрабанді, усувати корупційні ризики, забезпечувати прозорість процедур і підтримувати безперервність міжнародної торгівлі. У цьому аспекті митна служба продемонструвала помітний прогрес, однак подальший розвиток потребує модернізації інфраструктури, розширення інтегрованих ІТ-систем, покращення

міжвідомчої взаємодії та продовження інституційних реформ. У комплексі це дозволить зміцнити роль митних органів як важливого елемента економічної безпеки та драйвера євроінтеграції України.

2.3 Оцінка ролі митної системи України

Митна система України відіграє ключову роль у функціонуванні національної економіки, оскільки саме вона забезпечує контроль за переміщенням товарів через державний кордон, регулює зовнішньоторговельні потоки та гарантує виконання міжнародних зобов'язань держави. У сучасних умовах, коли країна переживає масштабні безпекові виклики та активно інтегрується до європейського економічного простору, значення митної служби зростає у декілька разів. Вона стає не лише інструментом фінансового наповнення бюджету й регулятором торгівлі, а й важливим елементом системи національної безпеки, відповідальним за протидію контрабанді, незаконному обороту товарів, фінансовим зловживанням та ризикам, що можуть загрожувати державним інтересам.

У таблиці 2.3 нижче пропонується охарактеризувати позитивні та негативні фактори впливу імпорту на економічну безпеку України.

У 2019–2024 рр. імпорт відігравав визначальну роль у забезпеченні функціонування української економіки, особливо в умовах війни та масштабних структурних змін. Завдяки ввезенню товарів і послуг країна змогла підтримувати критичну інфраструктуру, оновлювати технічні ресурси та утримувати стабільність внутрішнього ринку. Значну частину цього забезпечення взяли на себе держави ЄС, США та інші стратегічні партнери, що сприяло зміцненню економічної стійкості.

Водночас посилення залежності від імпортних поставок, розширення дефіциту зовнішньої торгівлі, зростання навантаження на валютний ринок та збільшення конкуренції для українських виробників формують низку ризиків для економічної безпеки. У таких умовах ефективна імпортна політика має

базуватися на раціональному виборі пріоритетів – диверсифікації джерел постачання, акценті на критично важливому імпорті та підтримці національного виробництва.

Таблиця 2.3

Характеристика факторів впливу імпорту міжнародної торгівлі на економічну безпеку України

Сприятливі чинники	Негативні чинники
Забезпечення країни необхідними ресурсами: у 2024 р. обсяги ввезення техніки, обладнання та транспортних засобів зросли до \$24,55 млрд, що дозволило підтримати оборонні потреби та критичну інфраструктуру.	Зростання дисбалансу в зовнішній торгівлі: дефіцит товарообігу у 2024 р. досяг -\$30,4 млрд, створюючи додаткове навантаження на валютні резерви держави.
Гарантування продовольчої та енергетичної стабільності: імпорт харчових товарів збільшився з \$5,7 млрд у 2019 р. до \$7,6 млрд у 2024-му, що допомогло утримати внутрішній ринок від дефіциту.	Висока залежність від постачання енергоресурсів з-за кордону: мінеральна група товарів залишається однією з найбільших (у 2024 р. – \$8,93 млрд), що обмежує енергетичну самостійність країни.
Поглиблення співпраці з державами ЄС та НАТО: збільшення імпорту з Польщі (з \$3,7 до \$6,8 млрд) і США (з \$3,2 до \$3,5 млрд) свідчить про переорієнтацію на стратегічно безпечні ринки.	Втрата традиційних ринків через геополітичні загрози: закупівлі з РФ скоротилися з \$6,8 млрд у 2019 р. до лише \$2 млн у 2024-му, що вимагало швидкого перегляду логістичних маршрутів.
Прискорення технологічної модернізації: збільшення імпорту IT- та телеком-послуг до \$1,1 млрд у 2024 р. сприяло цифровій трансформації українського бізнесу.	Зростання тиску на валютний ринок: обсяг імпорту товарів, що у 2024 р. сягнув \$69,3 млрд, підсилює попит на іноземну валюту, провокуючи девальваційний тиск на гривню.
Розширення товарного вибору для населення: категорія імпорту «інші товари» зросла з \$2,1 млрд у 2020 р. до \$8,3 млрд у 2023-му, що сприяло підвищенню рівня споживання.	Загострення конкуренції для національного виробника: значні обсяги імпорту агропродукції та хімічних товарів (у 2024 р. \$7,6 млрд та \$11,9 млрд відповідно) ускладнюють розвиток внутрішніх галузей.

Джерело: зроблено автором

Далі доцільно перейти до розрахунку показників, що характеризують рівень економічної безпеки імпортової діяльності України (табл. 2.4).

Узагальнюючи динаміку показників економічної безпеки України за 2021–2024 роки, можна зробити висновок, що митна система відіграє важливу роль у підтриманні національної безпеки, особливо в умовах зростання імпортозалежності та нестабільності зовнішньої торгівлі. Значне перевищення імпорту над експортом, поглиблення торговельного дефіциту та зниження

коефіцієнта покриття імпорту експортом підкреслюють потребу в ефективному митному контролі, який має запобігати критичним ризикам для економіки та забезпечувати раціональне використання валютних ресурсів держави.

Таблиця 2.4

Динаміка показників економічної безпеки в контексті імпорту України період 2021-2024 рр.

Показник	2022	2023	2024	Темп росту, %	
				2024/2022	2024/2023
Експорт, млн, дол	57 520	51 280	56 120	-2,43	9,44
Імпорт, млн, дол	83 250	89 160	92 040	10,56	3,23
Зовнішньоторговельний оборот, млн, дол	140770	140440	148160	5,25	5,50
Номинальний ВВП, млн, дол	177168	178629	198926	12,28	11,36
Населення, млн, осіб	39,5	37	32	-18,99	-13,51
Експорт на одну особу, дол	1 456	1 386	1 754	20,47	26,55
Питома вага експорту у ВВП, %	32,47	28,7	28,22	-13,09	-1,67
Питома вага імпорту у ВВП, %	47	49,91	46,27	-1,55	-7,29
Торговельний баланс, млн, дол	-25730	-37880	-35920	39,60	-5,17
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,69	0,58	0,61	-11,59	5,17
Експортна квота, %	32,47	28,7	28,22	-13,09	-1,67
Імпортна квота, %	47	49,91	46,27	-1,55	-7,29
Зовнішньоторговельна квота, %	79,47	78,61	74,5	-6,25	-5,23

Джерело: розраховано автором

На тлі скорочення населення, зміни структури споживання та збільшення ввезення товарів саме митниця забезпечує доступ країни до необхідних ресурсів – оборонних, енергетичних, продовольчих і технологічних, що є важливою умовою збереження стабільності й функціонування економіки в період війни. Зменшення частки експорту у ВВП і коливання зовнішньоторговельної квоти вимагають від митних органів створення максимально сприятливих умов для експортерів, адже від цього залежить формування валютних надходжень і забезпечення фінансової стійкості держави.

Митні органи також відіграють важливу роль у зниженні загроз, пов'язаних із нелегальним переміщенням товарів, контрабандою та порушеннями у сфері зовнішньої торгівлі, що є невід'ємним елементом національної безпеки. Подальша цифровізація митних процедур і впровадження автоматизованих систем аналізу ризиків сприяють підвищенню прозорості, зниженню корупційних ризиків і зміцненню довіри міжнародних партнерів. У сукупності це дозволяє митній системі залишатися одним із ключових інституційних механізмів забезпечення економічної та національної безпеки України.

Ефективність роботи митних органів безпосередньо впливає на розвиток експорту та імпорту, адже від швидкості, прозорості й узгодженості митних процедур залежить конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках, доступ бізнесу до міжнародних ресурсів, а також стабільність логістичних ланцюгів. Водночас митниця є важливою складовою оборонної та економічної стійкості країни, оскільки саме через митний кордон здійснюється контроль за переміщенням стратегічних товарів, гуманітарної допомоги, військового обладнання та критично важливих ресурсів.

Сучасна роль митної системи України значною мірою визначається здатністю держави гармонізувати свої процедури з міжнародними правилами та технологіями, що застосовуються у світовій торгівлі. Одним із ключових напрямів такого розвитку є адаптація митних процесів до стандартів, передбачених Рамковою програмою безпеки та сприяння глобальній торгівлі SAFE Framework, запропонованою Всесвітньою митною організацією. В основі цього підходу лежить забезпечення одночасно високого рівня безпеки та оперативності переміщення товарів через кордон шляхом упровадження системи аналізу ризиків, попереднього електронного декларування та інструментів інтегрованої взаємодії державних служб із бізнесом.

Україна почала впровадження цих принципів ще у 2016 р., коли була прийнята постанова Кабінету Міністрів щодо застосування механізму «єдиного вікна» у процесі здійснення митного та інших видів контролю. Проте із розвитком цифровізаційних ініціатив виникла потреба у створенні більш

сучасного інструменту, що й реалізовано відповідно до постанови КМУ № 971 від 21.10.2020 р., якою було започатковано функціонування автоматизованої системи «єдиного вікна» в межах електронних сервісів Держмитслужби [44].

Оновлена система забезпечила суттєве скорочення часу на митні формальності, зменшення витрат бізнесу, підвищення прозорості операцій та загалом укріпила партнерські взаємини між державними органами й учасниками зовнішньої торгівлі [45]. Вдосконалення митного менеджменту та тарифної політики водночас сприяє посиленню експортного потенціалу країни. Адже використання прозорих та передбачуваних процедур, впровадження електронного декларування, ризик-орієнтованих підходів і зручних цифрових сервісів створює умови для зменшення адміністративних перешкод та підвищення конкурентоспроможності українського бізнесу на міжнародних ринках.

Важливо підкреслити, що узгоджена тарифна політика та якісний митний менеджмент дозволяють державі здійснювати цілеспрямований вплив на розвиток зовнішньоекономічної діяльності – стимулювати виробництво товарів з високою доданою вартістю, захищати внутрішніх виробників від недобросовісної конкуренції та долучатися до міжнародних ланцюгів створення вартості. Завдяки цьому формуються стійкі переваги країни на зовнішніх ринках, зміцнюється імідж України як передбачуваного та надійного партнера.

У 2020-х рр. митна система України почала інтенсивно адаптуватися до європейських стандартів управління торгівлею. Середньостроковий план імплементації Національної стратегії доходів до 2030 р. передбачає цифровізацію документообігу, розвиток автоматизованих систем аналізу ризиків, формування інституту уповноважених економічних операторів (АЕО) та оновлення кадрового потенціалу митних органів [46-47].

Нормативною основою для застосування статусу АЕО є Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» [48]. Підприємства, які відповідають підвищеним критеріям надійності, отримують більш сприятливі

умови митного оформлення – меншу кількість перевірок, швидший рух товарів і доступ до міжнародних спрощень, що є важливим кроком до інтеграції України в європейський економічний простір.

Важливе місце в системі митного контролю посідає також тарифне регулювання. Закон України «Про Митний тариф України» визначає перелік ставок ввізного мита та забезпечує їхнє узгодження з нормами СОТ [49]. Проте ефективність цього інструмента залежить не лише від рівня тарифів, а й від здатності митних органів забезпечити прозоре визначення митної вартості, походження товарів та правильність застосування ставок. Митний кодекс України, зокрема його розділ III та стаття 52, встановлює вимоги до обґрунтованості й документального підтвердження митної вартості [11], що є ключовим елементом запобігання зловживанням та корупційним ризикам.

Митні органи одночасно виконують фіскальну та регуляторну функції, адже одного боку, вони забезпечують стабільні надходження до державного бюджету, а з іншого боку, митниця формує умови для модернізації економіки, оскільки ефективне адміністрування митних процедур знижує навантаження на бізнес, стимулює інвестиції та підтримує експортну активність.

У 2023–2024 рр. законодавчі зміни посилили відповідальність за порушення митних правил, удосконалили процедури визначення митної вартості та розширили можливості для післямитного аудиту [43]. Завдяки цьому митниця отримала інструменти для посилення контролю без надмірного втручання у діяльність бізнесу, забезпечуючи баланс між безпекою та свободою торгівлі.

Важливою складовою є й інтеграція України до європейського митного простору в межах Угоди про асоціацію з ЄС [50]. Застосування системи спільного транзиту NCTS дозволило пришвидшити переміщення товарів, зменшити витрати на логістику та забезпечити обмін митною інформацією в режимі онлайн [51], що стало важливим кроком у напрямі повної інтеграції України до єдиного митного ринку Європейського Союзу.

Отже, в підсумку пропонується навести роль митної системи України.

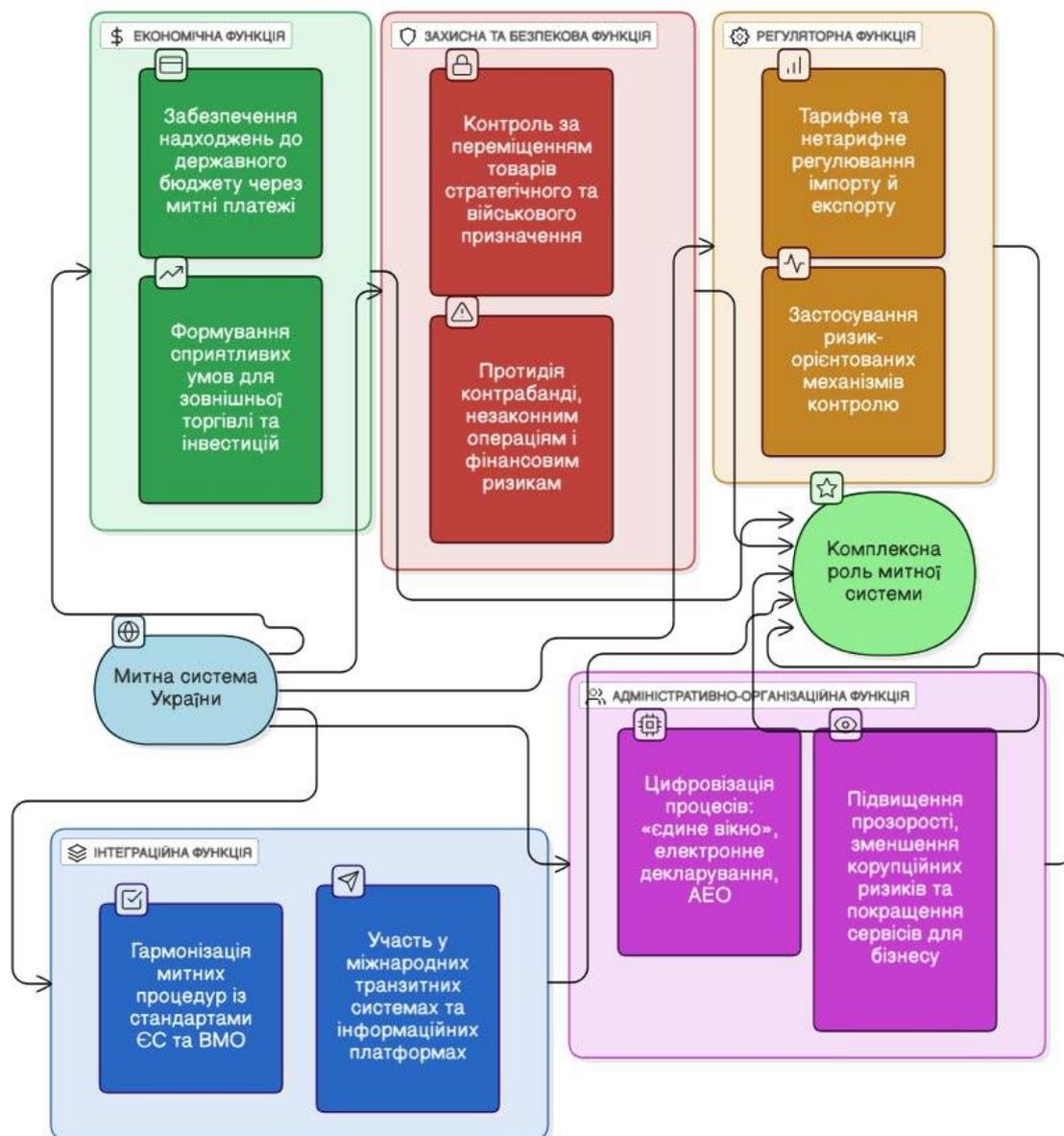

Рис. 2.5. Роль митної системи України

Джерело: зроблено автором

З огляду на виклики сьогодення митна система України має розвиватися на основі принципів ефективності, прозорості, безпеки та партнерства з бізнесом. Вдосконалення нормативної бази, зміцнення інституційної спроможності та продовження цифрової трансформації є необхідними умовами для зміцнення ролі митниці як ключового елемента економічної та національної безпеки держави.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В НАПРЯМКУ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС ТА ВИКОРСИТАННІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1 Характеристика ключових проблем митної системи України в контексті євроінтеграційних процесів

Після початку широкомасштабної агресії проти України Європейський Союз скасував імпорتنі мита та квоти на українські товари, однак паралельно виникла низка нових нетарифних бар'єрів, що ускладнюють вихід української продукції на ринок ЄС. Вітчизняні підприємства поступово пристосовуються до оновлених правил торгівлі, проте процес узгодження митних процедур з європейськими нормами супроводжується значними труднощами. Ці виклики позначаються як на вартості експорту, так і на можливостях компаній забезпечувати стабільні обсяги поставок до країн ЄС.

У зв'язку з цим у таблиці 3.1 представлено узагальнення головних проблем, з якими стикаються українські експортери товарів під час виходу на європейський ринок.

Поставки українських товарів до країн Європейського Союзу супроводжуються значною кількістю нових вимог і обмежень, які ускладнюють діяльність вітчизняних експортерів. Одним із найбільш суттєвих викликів є необхідність дотримання норм європейського законодавства у сфері корпоративної сталості, що передбачає впровадження внутрішніх політик контролю, регулярних аудитів та підтвердження відповідності екологічним і соціальним стандартам. Для більшості малих та середніх підприємств, які домінують серед українських експортерів, це означає додаткові витрати і серйозне організаційне навантаження.

Ще однією складністю є дотримання правил ЄС щодо недопущення примусової праці, які вимагають від компаній максимальної прозорості в питаннях трудових відносин та взаємодії з європейськими наглядовими органами. Порушення цих вимог може призвести до блокування постачань на ринок ЄС.

Таблиця 3.1

Систематизація основних перешкод при експорті української продукції до ЄС

Проблема	Суть та вплив на українських експортерів
Вимоги ЄС щодо корпоративної сталості та належної перевірки	Європейські стандарти зобов'язують компанії впроваджувати внутрішні політики контролю, проводити регулярні аудити та підтверджувати відповідність екологічним і соціальним критеріям. Це особливо актуально для секторів, пов'язаних із видобутком корисних копалин, лісоматеріалами, батареями та відходами. Для багатьох українських МСП такі вимоги є складними, трудомісткими та фінансово витратними, що створює значні бар'єри для доступу на ринок ЄС.
Норми щодо запобігання використанню примусової праці	ЄС забороняє ввозити товари, вироблені за участю примусової праці. Українським компаніям необхідно забезпечити прозорість умов праці, дотримання трудових прав та надання доказів цього на вимогу регуляторів. Недотримання норм може призвести до блокування доступу на ринок ЄС.
Механізм вуглецевого коригування (СВАМ)	Постачальники продукції з високим вмістом вуглецю повинні відповідати екологічним вимогам ЄС: проводити облік викидів CO ₂ , сплачувати відповідні збори та модернізувати виробництво, що призводить до значного навантаження на українські підприємства, оскільки впровадження «зелених» стандартів потребує додаткових ресурсів і технічної адаптації.
Контроль ЄС за іноземними субсидіями	Європейський Союз перевіряє компанії, які отримують державну підтримку, якщо така допомога може впливати на конкуренцію всередині ЄС. Українським підприємствам доведеться проходити додаткові процедури доведення прозорості та законності підтримки, що може затягувати вихід на ринок і підвищувати ризики для угод.
Застосування інструментів протидії економічному тиску	ЄС використовує механізми реагування на економічний шантаж з боку третіх країн. Якщо держава, де працює український експортер, опиниться під зовнішнім економічним тиском, це може спричинити введення обмежень, які ускладнять або тимчасово блокуватимуть доступ українських товарів на європейський ринок.

Джерело: [52-55]

Запровадження механізму вуглецевого коригування імпорту також створює низку технічних і фінансових проблем для українських експортерів. Компанії, що постачають продукцію з високим рівнем викидів CO₂, повинні адаптувати виробництво, здійснювати екологічний моніторинг та покривати додаткові

витрати, пов'язані з новими регулюваннями. Не менш вагомими перешкодами є правила щодо іноземного субсидування та інструменти протидії економічному тиску. Підприємства, які отримують державну підтримку або працюють у середовищі, що піддається впливу третіх країн, можуть зіштовхнутися з додатковими перевітками чи навіть тимчасовими обмеженнями доступу до ринку ЄС.

Отже, хоча Європейський Союз і спростив тарифні умови для українських товарів, водночас з'явилися нові нетарифні бар'єри, що потребують від українського бізнесу глибокої адаптації до сучасних європейських стандартів та процедур, що, безумовно, вплинуло на обсяги експорту, динаміку якого наведено на рис. 3.1.

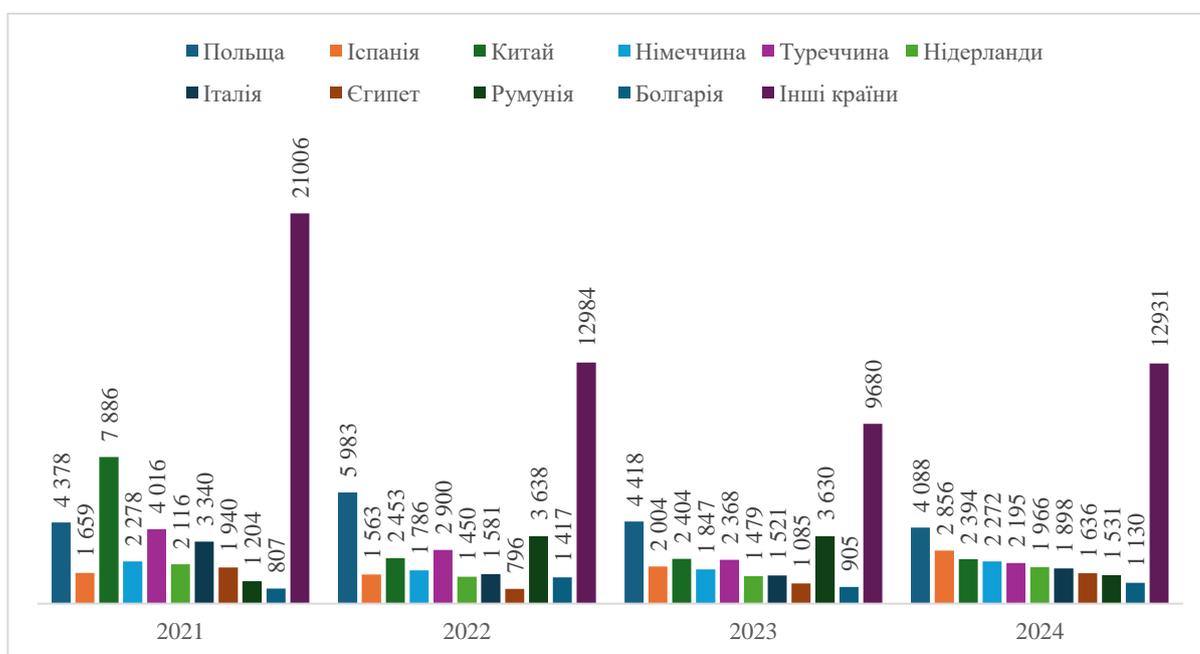

Рис. 3.1. Динаміка експорту української продукції в період 2021-2024 рр., млрд. дол. США

Джерело: [30]

У 2021–2024 роках географічна структура українського експорту зазнала значних змін, що було наслідком як загальної економічної ситуації, так і зовнішніх факторів, зокрема нетарифних обмежень ЄС та умов воєнного часу. Польща й надалі залишалася одним із ключових ринків збуту для України, однак після пікового показника у 2022 р. (5,983 млрд дол. США) поставки помітно

скоротилися до 4,418 млрд дол. у 2023 р. та до 4,088 млрд дол. у 2024-му. Таке падіння пов'язане з ужорсточенням екологічних та корпоративних вимог з боку ЄС, а також із кризовими ситуаціями на польському кордоні, включно з блокуванням української аграрної продукції.

Водночас Іспанія продемонструвала позитивну динаміку – експорт до цієї країни зростав із 1,659 млрд дол. у 2021 р. до 2,856 млрд дол. у 2024 р., що може свідчити як про зростання попиту на окремі українські товари, так і про успішну адаптацію окремих експортерів до європейських стандартів. Натомість поставки до Китаю різко скоротилися: з 7,886 млрд дол. у 2021 р. до близько 2,394 млрд дол. у 2024 р.. Основними причинами стали повне чи часткове блокування морської логістики та наслідки початку війни, які різко обмежили можливості морського експорту.

Експорт до Німеччини залишався відносно стабільним, адже незважаючи на незначні коливання, показник майже не змінився: 2,278 млрд дол. у 2021 р. проти 2,272 млрд дол. у 2024 р.. Це свідчить про стабільність торговельних відносин, хоча посилення екологічних та соціальних вимог ЄС все ж впливає на обсяги постачання. До Нідерландів експорт у 2022 р. скоротився, проте до 2024 року піднявся до 1,966 млрд дол., що ймовірно пов'язано з тим, що українські виробники поступово освоюють нові регуляторні правила і починають ефективніше відповідати вимогам європейського ринку.

Постачання українських товарів до Єгипту демонструвало хвилеподібну динаміку, однак у підсумку до 2024 року зросло до 1,636 млрд дол, що зумовлено можливістю експортувати зернові коридорами Чорного моря у межах спеціальних домовленостей, які забезпечили відносно стабільний маршрут для агропродукції.

Отже, розвиток українського експорту у 2021–2024 роках має складний та нерівномірний характер. На нього суттєво вплинули наслідки війни, зміна логістичних маршрутів, а також нові регуляторні вимоги Європейського Союзу. Попри це українські експортери продовжують працювати на зовнішніх ринках,

приспосовуються до нових умов і забезпечують надходження валютної виручки до бюджету країни.

Наступним пропонується окреслити основні проблем митної системи України (рис. 3.2).

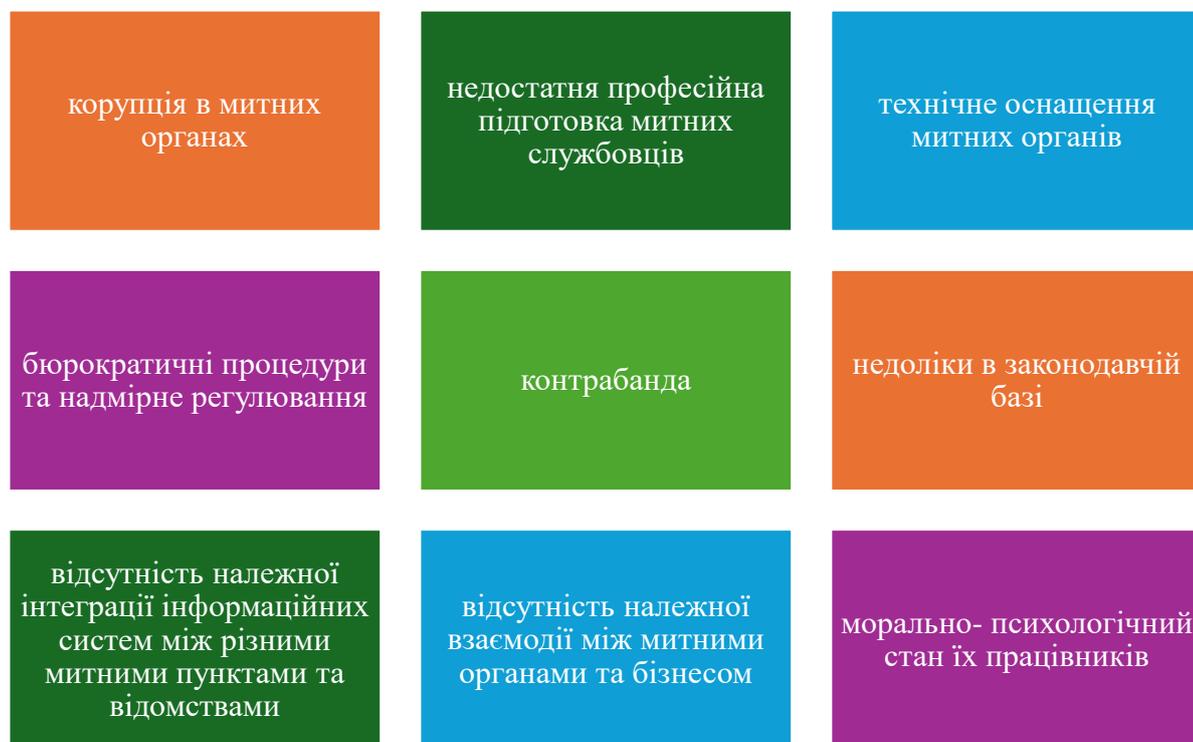

Рис. 3.2. Характеристика ключових проблем митної системи України

Джерело: зроблено автором

Сучасна митна система України стикається з комплексом проблем, які суттєво впливають на її здатність забезпечувати ефективний контроль за переміщенням товарів і виконувати ключову функцію – підтримання економічної та національної безпеки держави. Однією з найсерйозніших загроз залишається корупція. Неправомірні дії у вигляді фальсифікації документів, заниження вартості товарів чи отримання неправомірних вигод призводять не лише до втрат бюджету, але й до нерівних умов конкуренції для підприємств. Подолати корупційні прояви складно через їх системний характер, тому нагальною є потреба в дієвих антикорупційних механізмах, ефективному контролі та посиленні незалежності правоохоронних інституцій.

Важливою проблемою залишається недостатній рівень професійної підготовки персоналу митниці. Швидкі зміни у міжнародній торгівлі, розвиток технологій і запровадження нових методів контролю вимагають від митників високої кваліфікації. Нестача актуальних знань призводить до помилок, затримок оформлення та неправомірних рішень. Тому модернізація навчальних програм, регулярні тренінги та залучення фахівців є важливою умовою підвищення професійності службовців. Технічне забезпечення української митниці часто не відповідає сучасним вимогам. Через обмежене фінансування низка пунктів пропуску не має достатньої кількості сканувальних систем, засобів контролю чи відеофіксації, що ускладнює виявлення заборонених предметів і підвищує ризик контрабанди. Оновлення технологічної інфраструктури є критичним чинником зміцнення ефективності митної системи.

Надмірна кількість бюрократичних процедур також створює суттєві труднощі у роботі як для митників, так і для бізнесу. Тривалі процедури оформлення, дублювання документів та паперовий документообіг уповільнюють рух товарів і збільшують витрати учасників ЗЕД. Впровадження електронних сервісів, автоматизація та спрощення процедур можуть суттєво знизити адміністративний тиск. Контрабанда залишається одним із ключових викликів, що напряду впливають на економічну безпеку країни. Низький рівень координації між різними державними структурами, нестача технічних ресурсів і спеціальних знань ускладнюють боротьбу з незаконним переміщенням товарів. Значну роль відіграє також міжнародна взаємодія, обмін інформацією та проведення спільних операцій з іноземними митними службами.

Проблеми законодавчого характеру – нечіткі норми, суперечливі вимоги та часті зміни регулювань створюють труднощі для митників і бізнесу. Ефективна робота системи можлива лише за умови стабільного, прозорого та узгодженого нормативного середовища. Недостатня комунікація між митницею та підприємствами також негативно позначається на функціонуванні системи. Відсутність діалогу спричиняє непорозуміння, конфлікти та зниження довіри до

контролюючих органів. Регулярні зустрічі з бізнес-спільнотою, консультації та спільне вирішення проблем здатні суттєво покращити взаємодію.

Суттєвою вадою є також відсутність повноцінної інтеграції інформаційних систем. Розрізнені бази даних, обмежений обмін інформацією та дублювання процесів призводять до затримок і зниження ефективності. Перехід до єдиної цифрової платформи та автоматизація процесів є необхідною умовою реформи. На стан митної служби впливають і соціальні аспекти. Високе навантаження, низькі зарплати та недостатнє забезпечення створюють ризик професійного вигорання і зниження мотивації. Покращення умов праці та підвищення соціальних гарантій є важливим кроком у підвищенні ефективності системи.

Окремо слід згадати загрози, пов'язані з незаконним переміщенням культурних цінностей, що вимагає спеціальних знань і співпраці з культурними інституціями. Зростає також потреба реагувати на нові типи ризиків: кіберзлочинність, нові форми контрабанди або зміни в глобальній торгівлі.

Отже, проблеми митної системи України складні та багаторівневі. Вони потребують комплексного підходу – від антикорупційних заходів і модернізації інфраструктури до вдосконалення законодавства, підвищення кваліфікації кадрів та зміцнення співпраці з бізнесом і міжнародними партнерами. Реалізація цих кроків дозволить підвищити ефективність митної служби та її внесок у зміцнення економічної й національної безпеки держави.

3.2 Шляхи модернізації митної системи України в умовах імплементації цифрових технологій

Провівши аналіз ключових проблем у роботі митних органів України, можна дійти висновку, що саме недостатній рівень технічного забезпечення та брак фахових компетенцій персоналу є тими чинниками, які найбільше стримують розвиток експорту та ускладнюють митні процедури. Тому для покращення якості митного оформлення доцільним є розгортання сучасних

цифрових рішень та впровадження системної програми професійного навчання працівників митної служби.

Автоматизація та цифровізація митних процесів, а також суміжних транскордонних процедур здатні значно скоротити час перебування товарів на кордоні. Це не лише зменшує витрати учасників зовнішньої торгівлі по всьому ланцюгу поставок, а й дає змогу підприємствам підвищувати ефективність виробництва, зменшувати логістичні витрати та нарощувати обсяги продукції, орієнтованої як на експорт, так і на внутрішній ринок.

Електронне декларування та цифрові сервіси створюють для бізнесу і митних брокерів можливість швидко обмінюватися документами з Держмитслужбою, контролювати статус митних операцій, отримувати аналітичні дані щодо товарів, тарифів і зовнішньоторговельних потоків, а також знаходити інформацію про роботу митниць. Проте подальше удосконалення цих інструментів потребує якісного зворотного зв'язку від користувачів системи. Це, у свою чергу, вимагає підвищення цифрової грамотності учасників ЗЕД та активного залучення бізнесу до цифрових сервісів.

Однак ефективне розширення використання ІТ-рішень неможливе без інституційного зміцнення митної служби. Передусім необхідно:

- створити єдиний центр аналітичної обробки інформації, що забезпечуватиме постійний моніторинг ризиків, аналіз потоків даних та оперативне управління контрольними заходами;
- зберегти окремий структурний підрозділ, відповідальний за формування інформаційної стратегії, впровадження цифрових рішень та контроль їх якості.

Серед перспективних напрямів розвитку електронних сервісів у митній сфері варто виокремити повну автоматизацію процесів – реєстрацію та перевірку декларацій у режимі 24/7, вимогу додаткових документів лише за необхідності, автоматичний розподіл декларацій між інспекторами з урахуванням їхньої компетентності та навантаження, а також завершення оформлення вантажів без участі посадовців за відсутності ризиків.

Слід зазначити, що суттєво скоротити час митного оформлення можливо шляхом переходу до таких підходів:

- використання сучасної системи управління ризиками в поєднанні з багатофункціональною платформою декларування;
- активне застосування післямитного контролю замість надмірного фокусування на етапі оформлення;
- поступовий перехід від транзакційного контролю до аудиторських методів перевірки;
- впровадження інституту уповноважених економічних операторів, що дозволить бізнесу здійснювати частину контролю самостійно.

Сучасна модель електронної митниці полягає у створенні безперервного інформаційного середовища, яке виключає паперовий документообіг, мінімізує шахрайство та незаконні операції, підвищує рівень безпеки торгівлі, забезпечує захист прав інтелектуальної власності та культурних цінностей.

В Додатку Е наведено пропозиції щодо модернізації митної системи України в умовах імплементації цифрових технологій.

Запропоновані заходи цифрової модернізації митної системи України свідчать про необхідність комплексного оновлення як технічної, так і управлінської складових роботи митних органів. Основний акцент робиться на переході до повністю електронних процедур, автоматизації рішень та використанні ризик-орієнтованих методів контролю, що має забезпечити швидке та прозоре оформлення товарів без надмірного втручання людини. Водночас інтеграція з європейськими інформаційними системами та розширення функціоналу «єдиного вікна» дозволить узгодити митні процеси з вимогами ЄС і спростити транскордонну торгівлю.

Окреме значення має модернізація технічного оснащення пунктів пропуску, оскільки сучасні скануючі системи, відеоаналітика й автоматичні ідентифікаційні засоби підвищують здатність митниці виявляти ризики та запобігати ухиленню від законодавства. Так само важливо забезпечити

професійний розвиток працівників, адже цифровізація вимагає нових навичок і більш високого рівня компетентності.

Паралельно цифрова трансформація сприятиме зміцненню антикорупційних механізмів, оскільки автоматизовані рішення зменшують можливості для зловживань і підвищують прозорість роботи. Активна співпраця з бізнесом, зокрема розвиток інституту уповноважених економічних операторів, створить умови для партнерської моделі взаємодії та підвищить якість митних послуг. Узагальнюючи, реформа митної системи через впровадження цифрових технологій покликана забезпечити швидкі, безпечні та передбачувані торговельні операції, підвищити конкурентоспроможність українського бізнесу та зміцнити економічну і митну безпеку держави.

3.3 Формування комплексної стратегії вдосконалення роботи митних органів України

Незважаючи на зростання обсягів експорту та сприяння українському бізнесу, в нашій країні є низка викликів, які стримують розвитку експорту нехарчової продукції та в певній мірі гальмують його ріст. Саме тому так важливо є зрозуміти основні перешкоди на шляху для експорту продукції. На рис. 3.3 наведено ключові виклики інтеграції України в європейський митний простір.

Отже, окреслені вище проблеми мають складну та взаємопов'язану природу, тому їх подолання потребує всебічного і системного підходу. Підвищення прозорості, удосконалення професійної підготовки кадрів, оновлення технічної бази, скорочення надмірних процедур, посилення протидії контрабанді, удосконалення нормативного регулювання, вибудова партнерства з бізнесом, інтеграція цифрових рішень та покращення умов праці – усе це є передумовами того, щоб митні органи працювали ефективніше та могли забезпечувати стабільний рух товарів через кордон у відповідності до європейських стандартів. Реалізація цих заходів дозволить створити сучасну,

прозору та сервісно орієнтовану митну систему, здатну не лише забезпечувати фіскальну функцію, а й сприяти розвитку зовнішньої торгівлі. У довгостроковій перспективі це стане основою для глибшої інтеграції України у європейський та глобальний економічний простір [56-57].

Рис. 3.3. Ключові виклики інтеграції України в митний простір країн-членів ЄС

Джерело: створено автором

З огляду на це на рис. 3.3 представлено комплекс пропозицій, спрямованих на мінімізацію впливу наявних проблем та підвищення якості митного адміністрування. Одним із першочергових завдань є оптимізація митних процедур і скорочення часу, необхідного для оформлення товарів. У той час як у країнах ЄС митне очищення може тривати менше години, в Україні цей процес

часто займає щонайменше добу. Доцільним є встановлення чітких часових рамок для обробки декларацій і проведення огляду — наприклад, 1–2 години для вантажів на експорт. Якщо співробітник митниці не дотримується цих строків, має передбачатися відповідальність за затримку.

Рис. 3.4. Пропозиції щодо удосконалення митних процедур при експорті продукції до ЄС

Джерело: зроблено автором

Окрім цього, важливо створити сервісну підтримку для експортерів, зокрема впровадити спеціальний консультаційний чат-бот, який надаватиме зразки документів, роз'яснення та рекомендації, що дозволить уникати помилок при оформленні та полегшить вихід на зовнішні ринки для початківців у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Щоб зменшити розрив між відмінностями у стандартах та вимогах в ЄС та в Україні пропонується зобов'язати українських компаній слідувати цим вимогам. Попередньо надати перелік вимог щодо конкретного товару та визначити основні вимоги щодо його виробництва в ЄС. Власне комунікація між українськими митними органами та експортерами має бути постійною та базуватись на постійному інформування щодо змін вимог на експорт нехарчової продукції.

З метою усунення недоліків митної інфраструктури доцільно вжити заходів для скорочення черг на кордоні, оскільки надмірне скупчення транспортних засобів унеможлиблює оперативний контроль і своєчасне проходження митних процедур. Важливо сформувати ефективний механізм регулювання транспортних потоків, що забезпечить рівномірне навантаження на пункти пропуску та полегшить роботу інспекторів.

Для підвищення прозорості митного контролю необхідно завершити процес гармонізації української митної системи з вимогами Європейського Союзу, що дозволить інтегрувати українську митницю в єдиний європейський інформаційний простір. Відсутність такої інтеграції нині спричиняє додаткові перевірки вантажів і суттєві затримки на кордоні, оскільки митники ЄС не мають доступу до повної інформації про українські вантажі. Для зменшення корупційних ризиків варто встановити більш жорсткі механізми відповідальності за корупційні правопорушення, включно з конфіскацією майна посадовців та їхніх близьких у разі доведення вини. Посилення покарання створить стримувальний ефект і сприятиме зростанню довіри до митної служби.

У напрямі зменшення тарифних та нетарифних бар'єрів необхідно активізувати двосторонній діалог із державами-членами ЄС. На державному рівні слід системно представляти інтереси українських експортерів та працювати над спрощенням умов їх доступу на європейський ринок. Доцільно провести опитування серед підприємств-експортерів, визначити продукцію, яка найбільше потерпає від високих ставок та обмежень, і сформувати цільову програму переговорів із країнами ЄС щодо їх перегляду.

Щоб усунути недоліки в електронних системах митного оформлення, пропонується створити національну цифрову митну платформу, максимально наближену до стандартів ЄС, яка буде придатною для спільного використання українськими та європейськими митниками. Формування такої платформи має стати ключовим завданням Міністерства зовнішньоекономічної політики у рамках модернізації митних процедур. Додатковим практичним інструментом може стати спеціальний чат-бот, який забезпечуватиме українські компанії актуальною інформацією про зміни в законодавстві ЄС щодо ввезення товарів.

На завершення пропонується представити цілісну стратегію удосконалення митних органів в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації (рис. 3.5).

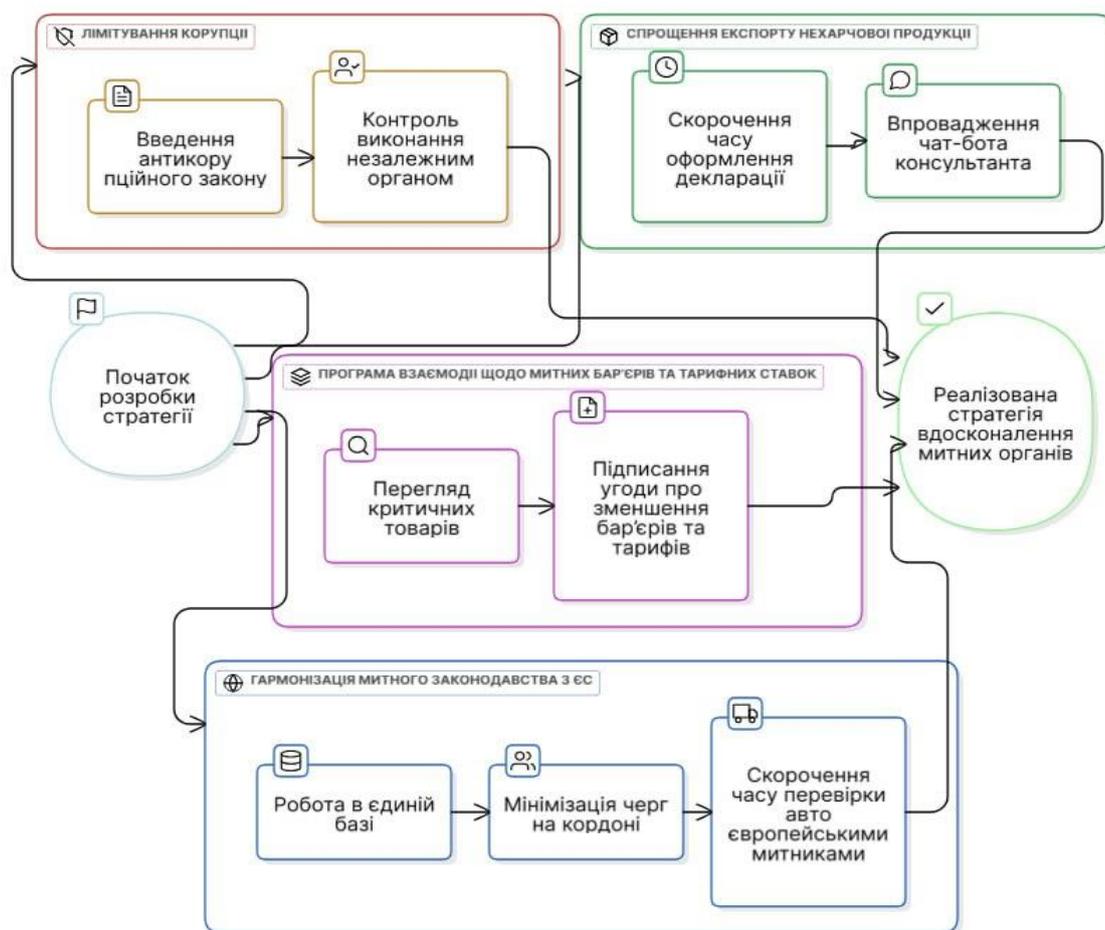

Рис. 3.5. Стратегія вдосконалення роботи митних органів України в умовах цифровізації та євроінтеграції

Джерело: зроблено автором

Стратегія модернізації митної системи України, спрямована на цифровізацію та інтеграцію з європейським митним простором, передбачає цілісний підхід до усунення ключових проблем і посилення ефективності роботи митних органів. Її першочерговим завданням є мінімізація корупційних ризиків шляхом ухвалення жорсткіших норм відповідальності та передачі контролю за їх дотриманням незалежним структурам, що дозволить сформувати довіру бізнесу та міжнародних партнерів до української митниці. Особлива увага приділяється спрощенню процедур експорту, зокрема скороченню часу оформлення декларацій та створенню сервісних інструментів підтримки, таких як консультативний чат-бот, що допоможе зменшити адміністративний тиск на бізнес, пришвидшити оформлення вантажів і забезпечити кращі умови виходу українських товарів на зовнішні ринки.

Невід'ємною складовою стратегії є гармонізація українського митного законодавства з правилами ЄС. Перехід до роботи в єдиній електронній базі, скорочення черг на кордоні та вдосконалення процедур перевірки транспорту мають забезпечити швидкий та прозорий рух товарів, а також інтеграцію України в європейський митний простір. Окремим напрямом визначено розвиток співпраці з країнами ЄС щодо тарифних і нетарифних бар'єрів. Перегляд переліку товарів, які потребують особливого лобювання, та укладання відповідних домовленостей зі сторонами ЄС допоможуть створити сприятливіші умови для українських експортерів і підвищити їхню конкурентоспроможність.

У цілому стратегія формує системне бачення розвитку митної служби – від боротьби з корупцією та цифрової трансформації до міжнародної взаємодії та створення комфортних умов для бізнесу. Її реалізація здатна не лише покращити роботу митних органів, а й суттєво посилити економічну безпеку України та сприяти успішній євроінтеграції.

ВИСНОВКИ

Митна система постає як складне, багаторівневе інституційне утворення, що об'єднує органи влади, правові норми, організаційні механізми, процедури й технології контролю та оформлення; її науково обґрунтоване реформування вимагає саме системного й динамічного підходу, який дозволяє не лише описати склад і взаємозв'язки підсистем, а й відстежувати їхню трансформацію, усувати виявлені дисфункції та збалансовано розвивати базові (контрольно-регулюючу, безпеково-захисну, сервісну, фіскальну) й забезпечувальні (нормативно-правову, адміністративну, фінансову, інформаційно-статистичну, комунікаційну, матеріально-технічну, міжнародного співробітництва), узгоджуючи національні правила з європейськими й міжнародними стандартами для підвищення ефективності та результативності митної сфери.

Митна служба є комплексним інститутом держави, який одночасно виконує регуляторні, фіскальні, правоохоронні та сервісні ролі, підтримуючи делікатний баланс між безпекою і свободою торгівлі через ризик-орієнтований контроль, коректну класифікацію, адміністрування платежів, постаудит і міжнародну взаємодію; критичним мультиплікатором ефективності виступає цифрова трансформація (єдине вікно, електронні сервіси, інтегровані ІТ-системи і статистика), що зменшує транзакційні витрати добросовісного бізнесу, концентрує ресурси на ризикових операціях і підвищує прозорість, тоді як організаційна спроможність (кадри, фінанси, інфраструктура, внутрішній контроль) та співпраця з міжнародними партнерами забезпечують стабільне наповнення бюджету й захист ланцюгів постачання.

Національні інтереси в митній сфері визначаються як багаторівнева система економічних, фіскальних, правоохоронних, екологічних, соціальних, технологічних, інтеграційних і безпекових пріоритетів, що потребує узгодження мотивацій держави, бізнесу та міжнародних партнерів; попри дискусійність терміна «митні інтереси», їх реалізація має спиратися на гармонізацію з нормами ЄС і СОТ, поглиблення електронних сервісів і обміну даними, розвиток митного

аудиту й ризик-менеджменту, аби, з одного боку, прискорювати легальні потоки та підсилювати конкурентоспроможність економіки, а з іншого – блокувати контрабанду й інші загрози, забезпечуючи стабільні бюджетні надходження та економічну безпеку в умовах глобальної турбулентності.

Оновлення нормативно-правових засад демонструє послідовний перехід митної системи до європейських правил і цифрових форматів роботи. Закони, постанови та накази систематизують процедури, розширюють спільний транзит і «єдине вікно», підсилюють координацію з податковими, правоохоронними та прикордонними органами. У результаті зростає прозорість і передбачуваність митних дій, скорочується адміністративне навантаження на бізнес і підвищується якість контролю. Водночас війна загострила потребу в сумісних ІТ-системах, швидкому обміні даними та чітких регламентах взаємодії, що вимагає подальшої гармонізації з практиками ЄС і розвитку ризик-орієнтованого нагляду.

Визначено, що митниця втримала бюджетну роль і прискорила цифровізацію, зокрема через зростання частки електронних декларацій і скорочення паперового документообігу. Після шоку 2022 року імпорт відновився швидше за експорт, поглибивши дефіцит товарного балансу та зменшивши частку експортних і транзитних оформлень. Найбільший внесок у надходження забезпечує Київська митниця, що відображає концентрацію товаропотоків і сервісів у столиці. Подальший прогрес потребує модернізації інфраструктури, розширення альтернативної логістики, підтримки експортерів і впровадження глибших аналітичних інструментів для управління ризиками.

Доведено зростання стратегічної ролі митної системи у воєнний час. Вона одночасно наповнює бюджет, гарантує безпеку ланцюгів постачання та захищає внутрішній ринок від нелегальних потоків. Розвиток інституту АЕО, застосування підходів SAFE і приєднання до NCTS інтегрують українську митницю в європейський простір і прискорюють переміщення товарів. Основними викликами залишаються імпортозалежність, високий дефіцит торгівлі та тиск на валютний ринок. Відповіддю мають стати пріоритети на критичному імпорті, стимулювання експорту з більшою доданою вартістю,

посилена міжвідомча координація і подальша цифрова трансформація, що підвищить стійкість економіки та довіру міжнародних партнерів.

У ході аналізу встановлено, що основними перешкодами на шляху інтеграції українського експорту до європейського ринку стали нові нетарифні бар'єри, пов'язані з екологічними, соціальними та корпоративними стандартами ЄС, вимогами щодо прозорості трудових відносин, необхідністю впровадження механізму вуглецевого коригування, контролем іноземних субсидій та дією інструментів протидії економічному тиску. Ці обмеження суттєво збільшують фінансове, організаційне та технічне навантаження на українські підприємства, особливо малі та середні, що призводить до ускладнення доступу до ринку ЄС та зниження обсягів експорту. Аналіз динаміки поставок показав, що географія експорту змінилася під впливом війни, порушення логістики та нових європейських регуляторних вимог, однак українські виробники продовжують пристосовуватися до оновлених правил торгівлі. Водночас сучасна митна система України має низку системних проблем – корупцію, технічну відсталість, кадрові прогалини, бюрократизм і слабку інтеграцію інформаційних систем, що поглиблює складнощі та стримує євроінтеграційні процеси.

Модернізація митної системи України потребує комплексного впровадження цифрових технологій, спрямованих на автоматизацію процедур, зменшення впливу людського фактора та підвищення ефективності контролю. Цифровізація оформлення, використання сучасної системи управління ризиками, розвиток митного аудиту, інтеграція з інформаційними системами ЄС і створення мобільних сервісів дозволять істотно скоротити час проходження кордону та підвищити якість послуг для бізнесу. Важливими передумовами успішної трансформації є належне технічне оснащення пунктів пропуску, створення єдиних аналітичних центрів, підвищення цифрової грамотності працівників і впровадження інституту уповноважених економічних операторів. Запропоновані напрями цифрової модернізації спрямовані не лише на прискорення митного оформлення, а й на зміцнення антикорупційних механізмів, підвищення прозорості та формування партнерської взаємодії між державою та бізнесом.

Стратегія удосконалення митної системи України передбачає комплексні заходи, спрямовані на подолання ключових викликів, що стримують інтеграцію в європейський митний простір – від корупції та технічної відсталості до надмірної бюрократії й недостатньої взаємодії з бізнесом. Пропозиції включають скорочення строків митного оформлення, впровадження сервісних інструментів для експортерів, гармонізацію законодавства з нормами ЄС, розвиток цифрової інфраструктури, оптимізацію транспортних потоків і посилення антикорупційних заходів. Важливим елементом стратегії є активізація співпраці з країнами-членами ЄС з метою зменшення тарифних та нетарифних бар'єрів, а також створення умов для прозорої та ефективної роботи митних органів. Реалізація запропонованих заходів забезпечить формування сучасної, сервісно-орієнтованої, технологічно оснащеної митної системи, здатної підтримувати розвиток експорту та сприяти глибшій інтеграції України в європейський економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних країн: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 198 с.
2. Мельник О. Г., Тодощук А. В., Адамів М. Є. Досвід Франції щодо побудови та функціонування митної системи: проекція на Україну в умовах європейської інтеграції. *Бізнес Інформ*. 2018. № 7. С. 38–43.
3. Петрова І. Митна служба Німеччини в інтегрованій системі митних служб Європейського Союзу. *Адміністративне право і процес*. 2019. № 1. С. 121–126.
4. Іванов С. Принципи державної митної політики в Україні: поняття, зміст і критерії класифікації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №10. С.179-185.
5. Кузев І. О., Уманська А. О., Кострецов А. О. Особливості митного оформлення митних процедур. *Збірник наукових праць Центральноукраїнський науковий вістник*, 2023. Вип. № 7 (8) І. С. 252–258.
6. Митна справа: підручник /за ред. М.І. Крупки . Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017.
7. Мережко Н.В. Митна справа : підручник / Н.В. Мережко, П.В. Пашко, О.В. Рождественський ; за ред. П.В. Пашка. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 572 с. – (Серія «Митна справа»). ISBN978-966-629-811-2
8. Митна справа: підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 572 с.
9. Науково-практичний коментар Митного кодексу України / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. В Додіна. – Київ: Видавництво “Професіонал”, 2020. – 688 с.
10. Гребельник О. Митна справа : підручник. 5-те вид. Київ : Центр учб. літ., 2021. 400 с.
11. Митний кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012 р. (2012). Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення 01.12.2025)

12. Положення «Про Державну фіскальну службу України», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 236 від 21.05.2014 р. (2014). Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF> (дата звернення 01.12.2025)

13. Кузьмін О.Є. Типологія митного обслуговування підприємств / О.Є. Кузьмін, О.Ф. Будз // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 875. С. 3-12.

14. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. (2010). Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 02.12.2025)

15. Закон України «Про державну службу» № 889-VIII від 10.12.2015 р. (2015). Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення 02.12.2025)

16. Легкоступ, І., Саїнчук, Н., & Соколюк, М. (2023). МИТНІ ПЛАТЕЖІ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Економіка та суспільство*, (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-43> (дата звернення 02.12.2025)

17. Кабінет Міністрів України. (2019, 6 березня). *Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України (Постанова № 227)*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/227-2019-%D0%BF> (дата звернення 02.12.2025)

18. Кийда Л., Шевченко Н. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/68.pdf (дата звернення 02.12.2025)

19. Державна митна служба України. (2024). *Діяльність, структура та завдання*. URL: <https://iaa.org.ua/articles/state-customs-service-activities-structure-and-tasks/> (дата звернення 02.12.2025)

20. Оніщик Ю. Митні платежі як системоутворювальні категорії митного законодавства України та Європейського Союзу. *Нове українське право*. 2022. Т. 2, № 6. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/397/351> (дата звернення 02.12.2025)

21. Митна справа : практикум / О. П. Гребельник, Т. В. Микитенко, О. Є. Сушкова, О. В. Сторожук [та ін.] ; за заг. ред. О. П. Гребельника ; Ун-т держ. фіскал. служби України. – Ірпінь : ВПЦ УДФСУ, 2021. – 228 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 168).

22. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави : монографія / В. В. Борса, О. П. Гребельник, А. В. Ємець [та ін.] ; за ред. О. П. Гребельника ; УДФСУ. – Ірпінь : ВПЦ УДФСУ, 2021. – 266 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 170).

23. Давидовська Г., Сидор Г. Поняття митних пільг та їх класифікація. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6 (75). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37821/1/Давидовська%20Г.І.-Сидор%20Г.В..pdf> (дата звернення 03.12.2025)

24. Митне право : навч. посіб. / О. П. Рябченко, В. Я. Мацюк, В. В. Чмелюк, І. П. Петрова [та ін.] ; за заг. ред. к.ю.н. І. П. Петрової ; Ун-т держ. фіскал. служби України. – Ірпінь : ВПЦ УДФСУ, 2020. – 470 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 140).

25. Митна статистика України : навч. посіб. / П. В. Пашко, О. Ю. Ушаков, В. М. Краєвський, Т. М. Паянок [та ін.] ; Ун-т держ. фіскал. служби України. – Ірпінь : ВПЦ НУДПСУ, 2020. – 380 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 135).

26. Модернізація податкової і митної політики в інституціональному забезпеченні розвитку економіки України : монографія / К. О. Ващенко, П. В.

Пашко, С. В. Онишко, Т. В. Паєнтко [та ін.] ; за наук. ред. д.е.н., проф. П. В. Пашка, д.е.н., проф. С. В. Онишко ; Ун-т ДФС України. Ірпінь : ВПЦ УДФСУ, 2020. 518 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 129).

27. Зубко, Т., Данченко, Л. (2023). Євроінтеграція: виклики для зовнішньої торгівлі. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право, 3(128), 4-13.

28. Плахотнік О. О., Павленко А. А. Вплив глобалізації на розвиток світової економіки та економіки України. Економіка та держава. 2022. №5. С. 62-67.

29. Державний бюджет України. 2025.
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022/> (дата звернення 04.12.2025)

30. Дані НБУ. Макроекономічні показники. 2025.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators#4> (дата звернення 04.12.2025)

31. Перспективи розвитку системи податкових та митних експертиз в Україні: концептуальний підхід / О. Є. Сушкова, А. В. Ємець, О. О. Пунда, Л. Л. Єфіменко [та ін.] ; за заг. ред. О. Є. Сушкової. – Ірпінь : ФОП Мельник А. А., 2019. – 104 с.

32. Сушкова О. Є. Митна логістика : навч. посіб. / О. Є. Сушкова ; Ун-т держ. фіскал. служби України. –Ірпінь : ВПЦ УДФСУ, 2018. 266 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 109).

33. Митна справа України : підручник / П. В. Пашко, В. В. Ченцов, Н. В. Мережко [та ін.] ; за заг. ред. П. В. Пашка ; Ун-т держ. фіскал. служби України. – Ірпінь : ВПЦ УДФСУ, 2017. – 442 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 100).

34. Митна статистика України : статистичний довідник / П. В. Пашко, О. Ю. Ушаков, Т. М. Паянок, Я. О. Остапенко [та ін.] ; Держ. фіскал. служба України ; Ун-т держ. фіскал. служби України. Ірпінь : ВПЦ УДФСУ, 2017. – 422 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 97).

35. Гребельник О. П. Митна справа : підручник / О. П. Гребельник. – Київ : ЦУЛ, 2017. – 400 с.
36. Державна митна служба України. (2025). *Митне законодавство*. Retrieved from <https://customs.gov.ua/normativna-baza> (дата звернення 08.12.2025)
37. Золотніков О. С. Взаємодія митних та правоохоронних органів в процесі здійснення митного контролю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 488–491.
38. Ільченко О. В. Правові засади взаємодії митних органів України з міжнародними організаціями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 294–297. URL : http://www.lsej.org.ua/11_2024/68.pdf (дата звернення 08.12.2025)
39. Дорофеева Л. М. Взаємодія митних та правоохоронних органів у питаннях протидії контрабанді. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Випуск 85: частина 2. 2024. С. 322–328. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/50-1.pdf> (дата звернення 08.12.2025)
40. Національний банк України. (2025). *Статистика зовнішнього сектору*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення 08.12.2025)
41. Віденська конвенція про право міжнародних договорів : Конвенція ООН від 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення 08.12.2025)
42. Козюбра М. І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2016. Т. 181. С. 5
43. Державна митна служба України. Статистика 2025. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri> (дата звернення 08.12.2025)
44. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії між декларантами, іншими заінтересованими особами та митними органами, іншими державними органами, установами та організаціями, уповноваженими на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо

переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, з використанням механізму «єдиного вікна» та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 21.10.2020 р. No 971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 09.12.2025)

45. Козюк В. Митна політика в умовах євроінтеграції: виклики для економічного суверенітету. Економіка і держава, (6). 2021. С. 12-18.

46. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження середньострокового плану заходів з досягнення цілей реформування митних органів у рамках реалізації Національної стратегії доходів до 2030 року» від 04.08.2025 р. No 835-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2025-%D1%80#Text> (дата звернення 09.12.2025)

47. Безрідня В., Шпірно О., Коросташова І. Статус автоматизованого економічного оператора в митному законодавстві України. *Universum*, (10). 2024. С.34-41

48. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» від 16.04.2022р. No 141-IX. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-IX#Text> (дата звернення 09.12.2025)

49. Закон України «Про Митний тариф України» від 19.10.2022 р. No 2697-IX. Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text> (дата звернення 09.12.2025)

50. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2023 р. No984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 10.12.2025)

51. Остапенко, В. М., & Гунько, К. І. (2025). Функціонування NCTS в Україні. Актуальні питання економічних наук, (11). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15399002> (дата звернення 10.12.2025)

52. Мельник О. В. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економічний дискурс*. 2022. № 1. С. 112-119.

53. Шевченко Л. В. Митні режими Європейського Союзу: сутність, типологія та особливості. *Соціально-економічні проблеми сучасного управління*. 2022. № 4(2). С. 98-104.

54. European Parliament and Council. (2022). Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting. Official Journal of the European Union, L 322/1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj/eng> (дата звернення 12.12.2025)

55. European Commission. (2025, March 28). Carbon Border Adjustment Mechanism. European

56. Лемеха Р. І. Правове регулювання митних режимів за Митним кодексом України та перспективи його вдосконалення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 87. С. 87–96.

57. Спрощення процедур торгівлі в Україні: митні процедури, проблеми та очікування. Київ: ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій», 2022.

ДОДАТКИ

Копія публікації (тез доповіді) за темою дипломної роботи

Список використаних джерел:

1. Сидорук І. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2021. № 18. С. 67–72. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/18.12>
2. Майстро Р. Г. Інноваційний розвиток малих підприємств України / Р. Г. Майстро, М. В. Мірошник, Д. С. Майстро. *Науковий вісник Ужгородського університету : зб. наук. пр. Сер. : Економіка*. 2017. Т. 1. № 49. С. 177–182. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/59783>
3. Носков О. М. Публічне управління інноваційним розвитком малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану та відбудови України. *Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія «Публічне управління та адміністрування»*. 2025. № 3. С. 3–8. URL: <https://doi.org/10.32782/pdau.pma.2025.3.1>

Головко Д.О.,
студент Університету митної справи та фінансів
(науковий керівник – Разумей М.М., к.держ.упр.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів)

**ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
НА ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

Європейська інтеграція є визначальним стратегічним напрямом розвитку України, який охоплює не лише політичні та економічні реформи, а й глибоку трансформацію інституцій державного управління, однією із яких є Державна митна служба України. Саме цей центральний орган виконавчої влади виступає ключовим елементом забезпечення зовнішньоекономічної діяльності та відіграє важливу роль у даному контексті. Євроінтеграційні зміни охоплюють модернізацію митного законодавства, впровадження європейських процедур контролю та адміністрування, а також формування ефективної інституційної структури, здатної діяти відповідно до стандартів ЄС. Попри те, що євроінтеграційні зміни вдосконалюють роботи вітчизняних митних органів, гармонізація митного права України з правом ЄС стикається з низкою труднощів, одними із яких є складність адаптації існуючих механізмів до норм «*acquis communautaire*», нестача технічних ресурсів, недостатній рівень цифровізації та потреба у підготовці кваліфікованих кадрів. Власне окреслені проблеми ускладнюють інтеграційний процес, але водночас створюють стимули для системного оновлення митної політики держави.

Процес зближення України з ЄС має тривалу історію, а його початковий етап пов'язаний із підписанням Угоди про партнерство і співробітництво в 1994 році, яка стала першим юридичним документом, що визначив рамки політичних і економічних відносин між Україною та ЄС [1]. Наступним кроком стало приєднання України до Європейської політики сусідства у 2003 році, що дало змогу розпочати більш тісну співпрацю у сфері митної безпеки, торгівлі та прикордонного контролю [2].

Реальні ж реформи у сфері митного законодавства розпочалися після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році, яка визначала конкретні зобов'язання України щодо гармонізації національного законодавства з нормами ЄС, зокрема у митній сфері. Одним із ключових елементів Угоди стала Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі, що відкрила можливості безмитної торгівлі та започаткувала масштабну реформу митної системи [3].

Починаючи з 2016 року в Україні активно впроваджуються митні стандарти та практики ЄС, зокрема механізм «єдиного вікна» для подання документів та програму авторизованого економічного оператора (АЕО), яка функціонує за європейськими стандартами [4]. Перше підприємство отримало авторизацію АЕО ще у 2021 році, що засвідчило практичне втілення довіри між бізнесом та державою в особі митниці [5].

Отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році стало новим етапом розвитку митної політики. У тому ж році Верховна Рада України ухвалила Закон України № 2510-IX, який відкрив шлях до приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту та впровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS). Даний крок отримав неофіційну назву «митний безвіз», адже він фактично прирівняв Україну до країн ЄС у частині митного транзиту [6]. Наступним важливим етапом стала імплементація положень Митного кодексу ЄС завдяки прийняттю Закону України № 3926-IX від 22 серпня 2024 року, який запровадив низку новацій, зокрема поняття прямих і непрямих митних представників, деталізацію процедур спеціального використання товарів (переробка, тимчасове ввезення, кінцеве використання) та порядок надання авторизацій [7].

Крім нормативної адаптації, Україна активно реформує інституційну структуру митних органів, адже відокремлення митниці від податкових органів у 2019 році створило умови для професійного управління та підвищення автономності митної системи. У 2023 році ухвалено закон, який передбачає створення конкурсної комісії для відбору керівництва Державної митної служби України, що сприяє деполітизації та прозорості кадрової політики. Водночас, у межах євроінтеграційних процесів особлива увага приділяється антикорупційним заходам, адже митна служба України залишається сферою з підвищеними корупційними ризиками. Запровадження електронних систем контролю, таких як «eЧерга» для перетину кордону, стало важливим кроком до усунення людського фактору та мінімізації неформальних практик [8].

Російська агресія створила безпрецедентні умови для функціонування митних органів, адже з однієї сторони війна прискорила процеси цифровізації та спрощення митних процедур (введено онлайн-декларування гуманітарних вантажів і спрощений імпорт військових товарів), а з іншої – відбулось зниження митних надходжень до

державного бюджету, руйнування інфраструктури та перенавантаження західних пунктів пропуску, що в підсумку ускладнило реалізацію довгострокових реформ. В умовах воєнного стану країни-члени ЄС продовжують активно підтримувати Україну через місію EUBAM, яка консулює митні органи з питань імплементації стандартів ЄС і моніторингу виконання Україною міжнародних зобов'язань [9], що засвідчує ефективність партнерських відносин. Отже, євроінтеграційні процеси істотно змінили функціонування митних органів України, адже вони не лише оновили законодавчу базу, але й сформували нову управлінську філософію, яка заснована на прозорості, ефективності, цифровізації та партнерстві з бізнесом.

Список використаних джерел:

1. Бредіхин А.В. Україна та Європейський Союз: ретроспектива розвитку відносин. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 2. С. 7–12
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. № 998_012. *Офіційний вісник України*. 2006. № 24. Ст. 1794.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. № 984_011. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
4. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45; № 46–47; № 48. Ст. 552.
5. Микитенко Т., Мельник О., Сагайдак І. Розвиток інституту авторизованого економічного оператора в Україні в контексті імплементації міжнародних стандартів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. С. 1–7.
6. Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 15.08.2022 р. № 2510-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 22. Ст. 89.
7. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу : Закон України від 22.08.2024 р. № 3926-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2025. № 3–4. Ст. 5.
8. Alekankina K. European Integration of Customs and Overhaul of the Medical and Social Expert Commission: Key Reform Drivers in Q4 2024. URL: <https://voxukraine.org/en/european-integration-of-customs-and-overhaul-of-the-medical-and-social-expert-commission-key-reform-drivers-in-q4-2024>
9. EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine. URL: <https://eubam.org/ua>

Характеристика функцій митної служби держави

Функція	Сутність	Основні інструменти
Формування та реалізація митної політики	Втілення державних рішень у митній сфері та баланс між контролем і полегшенням торгівлі	Нормативні акти, відомчі накази, методичні документи
Нормотворча ініціатива	Підготовка пропозицій і проєктів законів та підзаконних актів з митних питань	Аналіз практики, узагальнення кейсів, експертні висновки
Митний контроль і нагляд	Перевірка дотримання митних правил під час і після переміщення товарів	Огляд, постаудит, контроль режимів, попередній документальний контроль
Правоохоронна та антиконтрабандна	Виявлення, припинення і розслідування правопорушень у митній сфері	Оперативно-розшукова діяльність, провадження у справах, взаємодія з правоохоронцями
Фіскальна (адміністрування платежів)	Нарахування і справляння митних та пов'язаних платежів	Облік, контроль повноти/своєчасності, стягнення, розстрочення
Тарифне і нетарифне регулювання	Застосування митних тарифів, квот, заборон та обмежень	УКТ ЗЕД, тарифні квоти, заходи технічного регулювання
Класифікація, походження і вартість	Перевірка коду, країни походження і митної вартості	Експертизи, верифікація документів, сертифікати походження
Спрощення процедур і АЕО	Полегшення законної торгівлі та надання спеціальних спрощень надійним компаніям	Сертифікація АЕО, спрощені процедури, «єдине вікно»
Управління ризиками	Таргетований контроль замість суцільних перевірок	Профілі ризику, моніторинг операцій, мобільні групи
Міжнародне співробітництво	Координація з іноземними митницями та організаціями	Обмін інформацією, угоди, участь у ВМО та органах ЄС
Інтегроване управління кордоном	Узгодження дій з іншими відомствами на пунктах пропуску	Спільні процедури, міжвідомча взаємодія, ІТ-обмін
Ліцензування та дозволи	Дозвіл на діяльність у митній інфраструктурі	Атестація брокерів, складів, duty-free, вільних митних зон
Валютний і спеціальні види контролю	Контроль переміщення валютних та окремих категорій товарів	Перевірка культурних цінностей, товарів подвійного призначення
Захист прав ІВ	Недопущення ввезення контрафакту	Реєстри об'єктів ІВ, призупинення митного оформлення
Статистика та аналітика	Облік і аналіз зовнішньоторговельних потоків	Митна статистика, цінова інформація, звітність

Продовження табл. Б.1

Інформаційні системи та цифровізація	Розвиток і підтримка ІТ-рішень у митній справі	Портали, електронні сервіси, КЕП, взаємодія з ДПС у реальному часі
Реєстри та дані	Ведення офіційних баз і обліків	Реєстри осіб, гарантів, місць доставки тощо
Митна експертиза та кінологія	Підтримка контролю спеціальними засобами	Експертні дослідження, службові собаки
Організаційне управління	Кадрова робота, фінанси, інфраструктура, безпека	Добір і навчання кадрів, аудит, захист інформації, матеріально-технічне забезпечення
Комунікація та прозорість	Інформування суспільства і взаємодія з громадськістю	Публічні звіти, консультації, роз'яснення, прийом звернень
Досудові механізми	Врегулювання спірних ситуацій без суду	Процедури компромісу, консультації
Міжнародні договори та ЗВТ	Адміністрування угод і виконання зобов'язань	Підготовка/впровадження договорів, тарифні преференції

Джерело: [17-18]

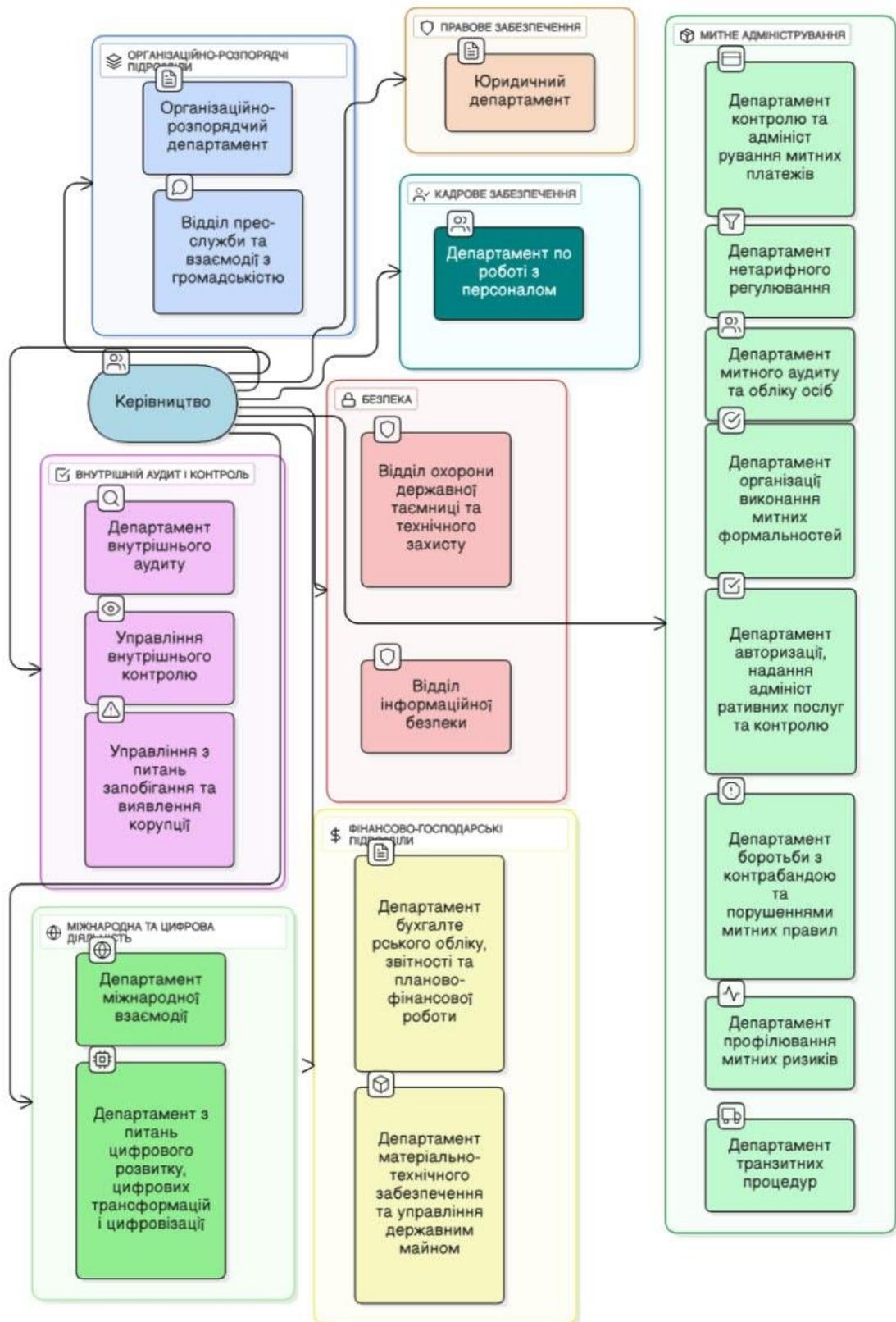

Рис. В.1. Структура митної служби України

Джерело: [19]

Характеристика нормативно-правого регулювання діяльності митних органів
України

Нормативно-правовий акт	Характеристика
Закон України № 405-VII (04.07.2013)	Внесення змін до Митного кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи; удосконалення структури та функцій митних органів.
Закон України № 2697-IX (19.10.2022) «Про Митний тариф України»	Визначає систему ставок мита, регулює тарифні заходи зовнішньоекономічної діяльності.
Закон України № 222-VIII (02.03.2015) «Про ліцензування видів господарської діяльності»	Установлює порядок ліцензування діяльності, що стосується митної сфери, зокрема діяльності митних брокерів та складів.
Закон України № 2555-IX (30.08.2022)	Затверджує приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту; імплементація європейської транзитної системи NCTS.
Закон України № 2554-IX (30.08.2022)	Приєднання до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами; гармонізація митних процедур з європейськими стандартами.
Постанова КМУ № 1765 (20.12.2006)	Встановлює порядок застосування правила адвалерної частки, виконання виробничих і технологічних операцій.
Постанова КМУ № 144 (27.02.2019)	Вносить зміни до постанови № 1765, уточнює порядок визначення країни походження та технологічних операцій.
Постанова КМУ № 1569 (24.10.2002)	Затверджує порядок справляння єдиного збору у пунктах пропуску через державний кордон України.
Постанова КМУ № 436 (21.05.2012)	Затверджує перелік товарів, щодо яких встановлено обмеження переміщення через митний кордон.
Постанова КМУ № 467 (23.05.2012)	Визначає перелік підстав для проведення огляду (переогляду) товарів і транспортних засобів митними органами.
Постанова КМУ № 228 (20.03.2013)	Реорганізація деяких органів державної податкової служби та спеціалізованих митних структур.
Постанова КМУ № 93 (18.01.2003)	Регламентує порядок справляння плати за виконання митних формальностей поза місцем розташування або поза робочим часом митних органів.
Постанова КМУ № 960 (24.10.2018)	Встановлює порядок проведення офіційного контролю товарів, що ввозяться на митну територію України.
Постанова КМУ № 971 (21.10.2020)	Затверджує порядок взаємодії учасників ЗЕД і державних органів через механізм «єдиного вікна».
Постанова КМУ № 1091 (27.09.2022)	Визначає перелік товарів, ввезення або транзит яких здійснюється без забезпечення сплати митних платежів.
Постанова КМУ № 1092 (27.09.2022)	Регулює реалізацію положень Митного кодексу щодо надання авторизацій (АЕО та інші види дозволів).
Постанова КМУ № 1126 (08.10.2022)	Встановлює порядок забезпечення сплати митних платежів щодо товарів, що переміщуються трубопровідним транспортом.

Джерело: [36]

Характеристика наказів, які регулюють діяльності митних органів України

Номер та дата наказу	Характеристика
Наказ №646 від 30.05.2012	Визначає місця доставки товарів транспортними засобами, що перебувають під митним контролем.
Наказ №631 від 30.05.2012	Установлює порядок виконання митних формальностей під час оформлення товарів із застосуванням ЄАД.
Наказ №651 від 30.05.2012	Регламентує порядок заповнення митних декларацій на бланку ЄАД.
Наказ №657 від 31.05.2012	Містить процедури виконання митних формальностей відповідно до заявленого митного режиму.
Наказ №1066 від 09.10.2012	Регулює митні формальності під час здійснення транзитних переміщень.
Наказ №953 від 20.11.2017	Визначає порядок реалізації положень Конвенції МДП 1975 року та правила заповнення книжки МДП.
Наказ №60 від 11.02.2019	Регулює інформаційну взаємодію ДФС, Казначейства та місцевих органів у процесі повернення надміру сплачених сум.
Наказ №447 від 22.07.2020	Вносить зміни до Класифікатора документів.
Наказ №515 від 19.08.2020	Додає зміни до Класифікатора митних органів та їхніх підрозділів.
Наказ №557 від 08.09.2020	Вносить корективи до Класифікатора Держмитслужби.
Наказ №502 від 13.08.2020	Затверджує перелік відомостей, що вносяться до загальної декларації прибуття.
Наказ №508 від 17.08.2020	Регулює порядок виконання митних формальностей у разі виходу з ладу автоматизованих інформаційних систем митниці.
Наказ №631 від 21.10.2020	Вносить чергові зміни до Класифікатора Держмитслужби.
Наказ №642 від 27.10.2020	Уточнює окремі положення наказу Мінфіну №1011 щодо митних процедур.
Наказ №671 від 01.11.2020	Вносить зміни до Класифікатора звільнень від сплати митних платежів.
Наказ №409 від 13.07.2020	Визначає порядок доступу до публічної інформації у Держмитслужбі та її територіальних органах.
Наказ №701 від 12.11.2020	Запускає пілотний проект із тестування національної електронної транзитної системи (NCTS).
Наказ №490 від 30.08.2021	Встановлює зміни до структури класифікатора митних органів.
Наказ №495 від 26.11.2019	Затверджує Класифікатор Держмитслужби та її територіальних органів.
Наказ №325 від 07.10.2022	Регламентує імплементацію Конвенції про процедуру спільного транзиту в Україні.
Наказ №72 від 06.02.2025	Вносить зміни до класифікаторів митних формальностей та результатів, пов'язаних із системою управління ризиками.
Наказ №273 від 23.05.2025	Коригує класифікатор митних формальностей, що застосовуються за результатами управління ризиками.

Джерело: [36]

Напрямки модернізації митної системи України в умовах імплементації
цифрових технологій

Напрямок модернізації	Конкретні заходи
1. Цифровізація митних процедур	Перехід до повністю електронного оформлення декларацій у режимі 24/7.
	Впровадження автоматизованого прийняття рішень без участі інспектора при відсутності ризиків.
2. Розвиток системи управління ризиками	Використання аналітичних модулів штучного інтелекту для виявлення ризикових операцій.
	Розширення післямитного аудиту як інструменту контролю замість фізичної перевірки.
3. Інтеграція цифрових сервісів для бізнесу	Розширення функціоналу «єдиного вікна» та підключення додаткових державних реєстрів.
	Створення мобільних сервісів для відстеження статусу оформлення товарів.
4. Технічне переоснащення митної інфраструктури	Оснащення пунктів пропуску сучасними скануючими та ідентифікаційними системами.
	Встановлення систем відеоаналітики та автоматичного розпізнавання номерних знаків.
5. Підвищення кваліфікації персоналу	Запуск навчальних курсів з цифрової грамотності та роботи з інформаційними системами.
	Регулярні тренінги щодо нових технологій, міжнародних стандартів та методів контролю.
6. Інформаційна інтеграція з міжнародними системами	Повноцінне впровадження NCTS та обмін транзитними даними з країнами ЄС.
	Підключення до глобальних платформ протидії контрабанді та митних шахрайств.
7. Підвищення прозорості та антикорупційних механізмів	Автоматизація операцій, які раніше виконувалися вручну, для мінімізації людського фактору.
	Публічні реєстри рішень митниці та відкриті дані щодо митної статистики.
8. Розвиток партнерства з бізнесом (АЕО)	Поширення інституту уповноважених економічних операторів.
	Спільні робочі групи для удосконалення цифрових сервісів та спрощення процедур.

Джерело: зроблено автором